

2024

BULGARİSTAN YATIRIM RAPORU

T.C. SOFYA BÜYÜKELÇİLİĞİ
TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ
SOFYA
NİSAN 2024

YURT DIŞI YATIRIM ÜLKE PROFİLİ

A. BULGARİSTAN'IN İŐ ORTAMI

1. İŐ Ortamı

a. İŐ Ortamına İlişkin Genel Göstergeler

- *Bulgaristan'ın Türkiye Ekonomisi Açısından Önemi*

Ortak bir tarihsel ve kültürel geçmiŐi ve sınırı paylaŐtığımız komŐumuz Bulgaristan, Türkiye açısından önemli bir ülkedir. Türkiye, Bulgaristan'ın önemli bir ticaret ortağı durumundadır. Türkiye'nin Avrupa ülkeleriyle yaptığı ticaretin karayolu ile taşınan kısmının büyük bir bölümü Bulgaristan üzerinden yapılmaktadır. Ayrıca Bulgaristan, Balkanlar'ın coğrafi olarak merkezi konumundadır. İstanbul, Kocaeli ve Bursa gibi Türkiye'nin üretim merkezlerine de çok yakındır. Bulgaristan'ın AB'ye üye olması, ülkenin Türkiye ile AB arasındaki gümrük birliğinin bir parçası olmasından dolayı ikili ticarete sanayi ürünlerinde gümrük vergilerinin sıfırlanması, Bulgaristan'da kurumlar ve gelir vergisi oranlarının %10 olması Bulgaristan'ı Türk yatırımcıları gözünde cazip kılan özelliklerdir. Sonuç itibariyle ülke hem yatırım imkanları hem de AB pazarına giriş için önemli fırsatlar sunmaktadır.

- *Bulgaristan Ekonomisi*

Bulgaristan ekonomisi, serbest piyasa şartlarına göre işleyen, dışa açık, özel sektörü orta düzeyde gelişmiş bir ekonomidir. Dünya Bankası, Bulgaristan ekonomisini üst orta gelirli ekonomi olarak sınıflandırmaktadır. 1 Ocak 2007'de AB'ye tam üye olan Bulgaristan, AB üyeliği koşulları sebebiyle ekonomik yapısında önemli reformlar yapmıştır. Ancak, kaydedilen olumlu gelişmelere rağmen Bulgaristan, AB'nin en fakir ülkesi olmaya devam etmektedir. Uluslararası Para Fonu'nun GSYİH ülke sıralamasına göre Bulgaristan 2022 yılında 71'inci sıradadır.

Bulgaristan ekonomisinin güçlü yönleri düşük kurumlar ve gelir vergisi, çeşitlendirilmiş üretim tabanı, istikrarlı mali politikalar, görece eğitimli iş gücü, lojistik maliyet avantajı ve turizm potansiyelidir. Ancak ekonomik yakınsama sürecinde olan diğer Orta ve Dođu Avrupa ülkeleri gibi Bulgaristan'ın da bazı ekonomik zaafları mevcuttur. Küçük, istikrarsız ve dengesiz büyüme, yetersiz iç ve dış yatırımlar, şirket karlarının ve yatırım yapılabilecek gelirlerin daralması, emek piyasasının durumu, devlet şirketlerinde birikmiş önemli büyüklükteki borçlar bunların başlıcalarıdır. Özel yerel yatırımların ve doğrudan yabancı yatırımların yetersizliği AB kaynaklarına büyük ölçüde bağımlı düşük verimli ekonomik sistem kamu yatırımları tarafından telafi edilememektedir. Hal böyleyken, döngüsel dalgalanmalara dirençli bir iç ekonomik ortam sağlanamamaktadır. Ekonomik gelişim modelinin değişmesine rağmen Bulgaristan ekonomisinin yapısı genel olarak aynı kalmaktadır. Şöyle ki, ekonomik büyüme 2004-2007 döneminde yabancı yatırım destekli, 2010-2016 döneminde ihracat destekli ve 2017 sonrasında iç tüketim destekli gerçekleşmiştir. Ancak ekonomi uzmanlarına göre ekonominin zayıf yönleri yapısal özellik olduğu için ekonomik döngü aşamasından bağımsızdır ve bunların çözümü için

yapısal reformların yapılması gereklidir. Bunun da ötesinde, 2008 krizi sonrası dönemde gerçekleşen büyüme oranları kriz öncesinde gerçekleşen oranlardan düşüktür. Bu, gelişmiş Avrupa ekonomilerine yakınlaşmayı sağlayacak büyüklükte bir büyüme oranına ulaşılabilmesi için mevcut ekonomik yapının potansiyelini yitirdiğine işaret etmektedir.

AB'ye üye olduktan sonra Bulgaristan'a AB fonlarından büyük kaynaklar tahsis edilmiştir. Bulgaristan, bu finansmanı diğer üye ülkelere nazaran daha düşük ekonomik gelişim seviyesi, yetersiz altyapısı ve düşük yaşam standardını gidermek için kullanmıştır. AB finansmanı, özellikle kamu ve özel yatırımların sınırlı olduğu kriz dönemlerinde ekonomide yapılan yatırımlar için ana kaynak olmuştur. AB finansmanının Bulgaristan ekonomisine olan etkisini ölçen SİBİLA 2.0 programı ile Maliye Bakanlığı'nın yaptığı hesaplamalara göre 2014-2022 döneminde Avrupa fonlarının ekonomi üzerindeki etkisi şöyle özetlenmektedir:

- GSYİH'da %10,6 artış;
- İhracatta %0,9 artış;
- İthalatta %8 artış;
- Özel tüketimde %12,9 artış;
- Özel yatırımlarda %22,3 artış;
- İstihdamda %16,6 artış;
- İşsizlikte yüzde olarak 7,15 puan düşüş;
- Ortalama çalışma ücretinde %16,3 artış;
- Enflasyonda %4,5 artış.

Ekonomik İşbirliği ve Gelişme Örgütü'nün (OECD) "2023 Ekonomi Politika Reformları: Büyümeye Doğru" çalışmasının "Bulgaristan" kısmında ülkedeki idari yükün ve yolsuzlukların iş yapma olanaklarını sınırlandırdığı ve rekabeti engellediği vurgulanmaktadır. Raporla, mevcut iş gücü sıkıntısına işaret edilerek emek verimliliğinin artırılmasına, iş gücünün yeniden eğitilmesi ile yeşil ve dijital dönüşüme hazırlanmasına odaklanılması gerektiği ifade edilmektedir. KOBİ'lerde basitleştirilmiş tasfiye prosedürlerinin uygulamaya konulması, yolsuzluk tespiti ve araştırması yapan kurumların yetkisinin tüm ekonomiyi kapsayacak şekilde genişletilmesi, kamu iktisadi teşebbüslerinde şeffaflığın sağlanması için yönetim kadrolarının liyakat kuralları gözetilerek rekabetçi ortamda seçilmesinin sağlanması, iş gücünün mesleki eğitiminin ülke çapında yaygınlaştırılması amacıyla yerel idarelerle özel sektör arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi piyasaların daha iyi işlemesi kapsamında raporda yer alan önerilerdir. Bulgaristan'ın dünyada en hızlı yaşlanan milletler arasında yer aldığı vurgulanarak sağlık ve yaşlı bakımı için harcamaların arttığına işaret edilmektedir. Bu durum, halihazırda yoksullukla mücadele kapsamında zaten gerekli transferleri sağlamaya çalışan sosyal sigorta sistemi üzerinde ek baskı yaratmaktadır. OECD uzmanları sosyal sistemin bu sorunların giderileceği şekilde onarılması gerektiği üzerinde durmaktadır. Öte yandan, Bulgaristan ekonomisinde diğer birçok ülkede olduğu gibi enerji harcamalarının önemli boyutta olması sebebiyle ülkenin potansiyelinin olduğu güneş ve rüzgar enerjisinden faydalanmaya imkan sağlayacak yatırımların artırılması önerilmektedir.

Avrupa Parlamentosu FISC vergi işleri alt komisyonunun bir raporuna göre 2022 yılında Bulgaristan'da gri ekonomi yaklaşık 55 milyar leva (28,1 milyar euro) olup, bu rakam

GSYİH'nın %33,1'ine tekabül etmektedir. Verimsiz kurumsal işleyiş, yolsuzluk, hukukun üstünlüğü konusundaki sorunlar, aşırı bürokrasi ülkede kayıt dışı ekonominin bu denli büyük olmasının başlıca sebepleri olarak gösterilmektedir. Bulgaristan, AB'de kayıt dışı ekonominin GSYİH'ya oranının en yüksek olduğu ülkedir. AB ortalaması ise %17,3'tür.

- Bulgaristan Ekonomisinin Tarihçesi

1989 yılından sonra planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçişte yapısal reformların yetersiz kalması nedeniyle Bulgaristan ekonomisi doksanlı yıllarda ciddi krizler yaşamıştır. Yurt dışında pazar kaybına uğramış, üretim daralmış, yaşam standardı önemli ölçüde düşmüş, yerel para büyük oranda değer kaybına uğramıştır. 1997 yılında alınan ekonomik istikrar programı ile birlikte hükümetin para ve döviz politikaları üzerindeki yetkisi sınırlandırılarak bir para kurulu oluşturulmuştur. Döviz kuru istikrara kavuşturulmuş ve 1 Alman markı/1 Bulgar levası (daha sonra 1 euro/1,95583 Bulgar levası) oranında sabitlemiştir. Bankaların kamu tarafından desteklenmesi politikasına son verilerek, Merkez Bankası özerk bir yapıya kavuşturulmuştur.

Bu kararların ardından Bulgaristan, tarihinin en uzun ekonomik büyüme dönemine girmiştir. Bulgar hükümetlerinin sıkı para ve maliye politikaları ile AB üyeliği süreci sayesinde Bulgaristan ekonomisi, 2007 krizinin başlamasıyla sona eren 9-10 yıllık dönem içinde istikrarlı büyümüş, krize kadarki 5 yıl boyunca banka kredileri, tüketim ve yabancı yatırımların olumlu etkisiyle her yıl %5-6'lık büyüme oranını yakalamıştır.

2011-2019 yılları arasında Bulgaristan ekonomisi %2,52 ortalama yıllık büyüme oranına sahiptir. Ancak Covid-19 salgınının etkisi altında geçen 2020 yılında, GSYİH %4 oranında sert bir düşüş yaşayarak 61.607 milyon euroya gerilemiştir. Ulusal İstatistik Enstitüsü'nün açıkladığı verilere göre ülke GSYİH'sı 2021 yılında %7,7, 2022 yılında %3,9, 2023 yılında ise %1,8 büyüme kaydederek cari fiyatlarla 2023 yılında 93.946 milyon euroya ulaşmıştır.

- Makroekonomik Durum

Bulgaristan'ın 2023 yılında gerçekleşen temel makroekonomik göstergeleri aşağıda verilmiştir:

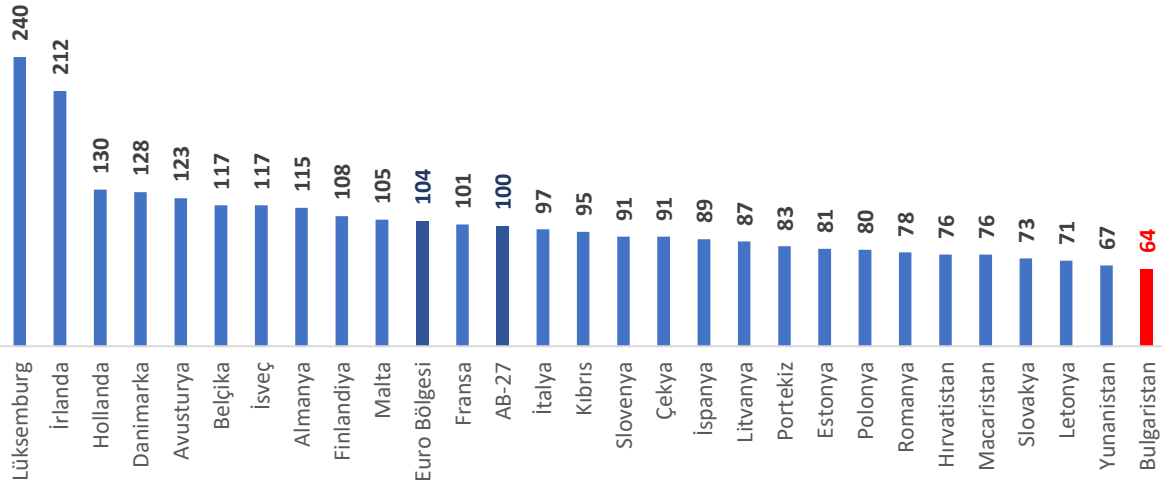
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	: 93.946 milyon euro
Kişi Başına GSYİH	: 14.580 euro
Büyüme Oranı	: %1,8
Enflasyon Oranı	: %4,7
İşsizlik Oranı	: %4,3
Gayri Safi Katma Değer İçerisinde Sektör Payları	
Tarım	: %3,5
Sanayi	: %28,9
Hizmetler	: %67,6
Dış Ticaret Hacmi	: 93.761 milyon euro
İhracat	: 44.225 milyon euro
İthalat	: 49.536 milyon euro
Ticarette Türkiye'nin Payı	: %6,8
Cari İşlemler Dengesi	: -250,5 milyon euro
Gayri Safi Dış Borç Stoku	: 45.069 milyon euro

- 2023 Yılı Gelişmeleri ve Geleceğe Yönelik Beklentiler

Ulusal İstatistik Enstitüsü'nün açıkladığı ön verilere göre ülke GSYİH'sı 2023 %1,8 büyüme kaydederek cari fiyatlarla 183.743 milyon leva (93.947 milyon euro) düzeyinde gerçekleşmiştir. Kişi başına GSYİH 28.516 leva (14.580 euro) olmuştur. Gayri safi katma değer 161.195 milyon leva (82.418 milyon euro) olarak meydana gelmiştir. Gayri safi katma değerde tarım sektörünün payı %3,5, sanayi sektörünün payı %28,9, hizmetlerin payı ise %67,6 olmuştur.

AB üyelik döneminde Bulgarların gelirleri satın alma paritesi açısından AB ortalamasının %43'ünden %64'üne yükselmiştir.

2023 Yılında Satın Alma Gücü Standardı Olarak Kişi Başına GSYİH'nın Fiziksel Hacim Endeksi (AB Ortalaması = %100)

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

Bulgaristan Merkez Bankası verilerine göre 2023 yılında Bulgaristan'ın ihracatı %6,9 azalarak 44.225 milyon euro olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde Bulgaristan'ın ithalatı %10,2 azalarak 49.536 milyon euro olmuştur. Ülkenin dış ticaret hacmi %8,7 azalarak 93.761 milyon euro seviyesinde gerçekleşmiştir. Dış ticaret dengesi negatif olup, 5.311 milyon euro olarak meydana gelmiştir.

2023 yılında ülkenin AB'ye ihracatı %9 oranında azalmış olup, 28.194 milyon euro seviyesinde gerçekleşmiştir. Almanya, Romanya, İtalya, Yunanistan, Fransa ve Belçika Bulgaristan'ın ana ihracat destinasyonları olmuştur. Söz konusu ülkelere ihracat AB'ye toplam ihracatın %66'sını teşkil etmiştir. Yine 2023 yılında AB ülkelerinden ithalat %2,2 azalarak 23.969 milyon euro olarak meydana gelmiştir. En çok ithalat Almanya, İtalya, Romanya, Yunanistan, Polonya,

Fransa ve Hollanda'dan yapılmıştır. Söz konusu ülkelerden ithalat AB'den ithalatın %70,9'unu oluşturmuştur.

2023 yılında Bulgaristan'ın üçüncü ülkelere ihracatı %3 oranında azalarak 16.031 milyon euro olmuştur. Bu dönemde Türkiye, ABD, Çin, Sırbistan, Ukrayna, Kuzey Makedonya ve Ukrayna üçüncü ülkelerden en çok mal ihraç edilen ülkelerdir. Bu ülkelere ihracat, üçüncü ülkelere toplam ihracatın %45,3'ünü oluşturmuştur. Üçüncü ülkelerden ithalat ise %16,7 azalarak 25.567 milyon euro olarak gerçekleşmiştir. Çin, Türkiye, Rusya, ABD, Sırbistan ve Ukrayna'dan en çok ithalat yapılmıştır. Söz konusu ülkelerden ithalat üçüncü ülkelerden toplam ithalatın %61,1'ini teşkil etmiştir.

2023 yılında Türkiye Bulgaristan'ın toplam ihracatında %5,7'lik pay ile dördüncü sırada, AB dışı ülkelere ihracatında ise birinci sırada yer almaktadır. Bulgaristan'ın toplam ithalatında %7,8'lik pay ile ülkemiz üçüncü, üçüncü ülkeler arasında ise Çin'den sonra ikincidir. Türkiye, Bulgaristan'ın üçüncü büyük ticaret ortağıdır ve toplam ticaret hacmindeki payı %6,8'dir. AB dışı ülkeler ile ticaretinde ise ülkemiz Bulgaristan'ın en büyük ticaret partneridir.

Ulusal İstatistik Enstitüsü verilerine göre Bulgaristan'da 2023 yılında %4,7'lik bir enflasyon gerçekleşmiştir. En büyük fiyat artışları lokantacılık ve otelcilikte (%9,5), muhtelif ürün ve hizmetlerde (%8,8), eğitimde (%8,2) ve sağlık hizmetlerinde (%8,1) meydana gelmiştir. Evsel giderler, su, elektrik, doğalgaz ve diğer yakıtlar (%0,5), haberleşme (%2,7), giysi ve ayakkabı (%3,1) ve ulaştırma (%3,3) fiyat artış oranı en düşük olan ürün/hizmet gruplarıdır. Hiçbir ürün/hizmet grubunda fiyat düşüşü yaşanmamıştır.

Bulgaristan'a 2023 yılında yapılan doğrudan yabancı yatırımlar önceki yıla göre %37,6 artarak 3.619 milyon euro olarak gerçekleşmiştir. En çok yatırım İsviçre (803,7 milyon euro), Avusturya (458,4 milyon euro), Hollanda (438,1 milyon euro), Belçika (361,6 milyon euro) ve Macaristan'dan (354,9 milyon euro) gelmiştir. Aynı dönemde Bulgaristan'dan İngiliz Virjin Adaları'na (85,4 milyon euro), İsrail'e (25,5 milyon euro) ve İngiltere'ye (23,9 milyon euro) en büyük sermaye çıkışları olmuştur.

Maliye Bakanlığı verilerine göre 2023 sonu itibariyle Bulgaristan konsolide mali programında 5.619,4 milyon leva büyüklüğünde bir açık meydana gelmiştir. Konsolide mali program kapsamında gelirler 67.057,9 milyon leva, giderler ise 72.677,3 milyon leva olmuştur.

Ulusal İstatistik Enstitüsü 2023 yılının işsizlik oranını %4,3 olarak açıklamıştır. 2022 yılına göre işsizlik oranında yüzde olarak 0,2 puan artış yaşanmıştır. 2023 işsizlik oranı kadınlarda %4,2, erkeklerde ise %4,4 olarak meydana gelmiştir.

Ulusal İstatistik Enstitüsü verilerine göre 2023 yılında istihdam edilenlerin ortalama sayısı önceki yıla göre %2,7 (60,8 bin) azalarak 2,22 milyon kişiye ulaşmıştır. Bir yılda en büyük artış sağlık hizmetleri ve sosyal faaliyetlerde (5,4 bin kişi) yaşanmıştır. En büyük düşüş ise lokantacılık/otelcilikte (12,4 bin kişi), imalat sanayi (10,2 bin kişi) ile inşaat (8,2 bin kişi) görülmüştür.

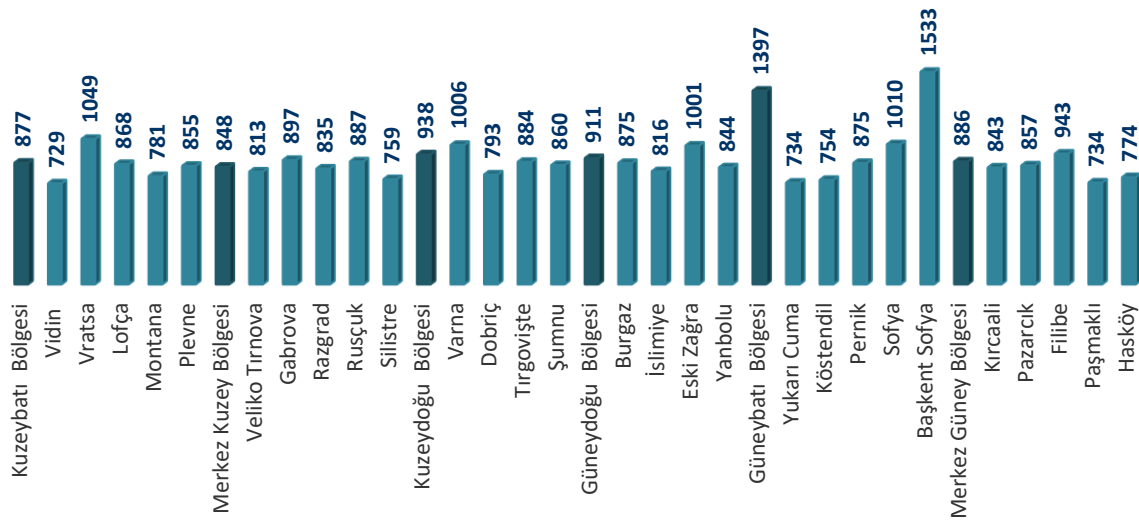
Aralık 2023'te Sektörlere Göre Ortalama Aylık Ücretler (Euro)

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

Ulusal İstatistik Enstitüsü'nün verilerine göre 2023 yılının son ayında ortalama aylık çalışma ücreti 1.111 euro olarak gerçekleşmiştir. Kamu sektöründe ortalama ücret 1.198 euro, özel sektörde 1.081 euro olmuştur. Aralık 2023 ortalama çalışma ücretinde Aralık 2022'ye göre %11,6 oranında bir artış gözlenmiştir.

Aralık 2023'te Bulgaristan'da Bölgeler ve İller İtibariyle Brüt Çalışma Ücretleri (Euro)

Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

Ulusal İstatistik Enstitüsü, 2023 yılının dördüncü çeyreğinde hanehalkı üyesi başına ortalama gelirin yıllık bazda %18,1 artarak 2.866 leva (1.465 euro) olduğunu açıklamıştır. Gelir yapısında çalışma ücreti en büyük paya sahip olup, söz konusu pay %54,9 olarak gerçekleşmiştir. Emeklilik maaşlarının payı %31,3, kendi işinden elde edilen gelirin payı %5,9 olmuştur. 2022 yılının dördüncü çeyreğine göre çalışma ücretinden gelirin payı yüzde olarak 2,7 puan ve kendi işinden elde edilen gelirin payı 1,3 puan artmış, emeklilik maaşının payı ise 4,3 puan azalmıştır.

2023 yılının dördüncü çeyreğinde hanehalkı üyesi başına düşen gider yıllık bazda %18,1 artarak 2.668 leva (1.364 euro) olmuştur. Gıda/alkolsüz içecek giderlerinin toplam giderlerdeki payı %29,9, evle ilgili giderlerin payı %16,1, vergi ve sosyal sigorta primlerinin payı %13,1, ulaştırma/haberleşme giderlerinin payı %11,5 olarak gerçekleşmiştir.

2023 yılının üçüncü çeyreğinde hanehalkı üyesi başına 18,2 kg ekmek ve unlu mamuller, 10,1 kg et, 4,4 kg şarküteri ürünleri, 4,9 l süt, 6,8 kg yoğurt, 2,9 kg peynir, 41 adet yumurta, 2,6 l ayçiçeği yağı, 13,6 kg meyve, 17,6 kg sebze, 1 kg kuru fasulye, 6,9 kg patates, 1,4 kg şeker tüketilmiştir.

Maliye Bakanlığı'nın 2024 ilkbahar projeksiyonları 2027 yılına kadar küresel ve ulusal gelişmelere dair beklentileri içermektedir. Bu kapsamda, 2024 yılında yatırım ve tüketim için yapılan kamu harcamalarında bir artış yaşanması, söz konusu artışın olumlu etkisi nedeniyle GSYİH büyüme oranının 2023'teki %1,8'den 2024'te %3,2'e çıkması beklenmektedir. Artan dış talep ile uyumlu olarak özel yatırımlarda da artış olacağı değerlendirilmektedir. Hanehalkı tüketiminde artış, istihdamda zayıf artış ile tüketici kredilerinde yavaşlayan büyümeden olumsuz etkilenecek, reel gelir artışı ise hanehalkı tüketimindeki artışa ivme sağlayacaktır. Dış ortamda yaşanacak iyileşmenin ihracatta artışı desteklemesi, güçlü iç tüketimin ithalatta daha da büyük artışa neden olması, bu gelişmenin sonucunda net ihracatın GSYİH büyümesine negatif etkisinin olması beklenmektedir.

GSYİH'daki büyümeye ilişkin projeksiyona göre 2025'te %2,7, 2026'da yine %2,7 ve 2027'de %2,6 büyüme beklenmektedir. Hizmet sektöründeki fiyat artışlarının 2024 yılı enflasyonunun ana nedeni olması, enerji ürünlerinin enflasyona yüzde olarak 0,1 puanlık katkı sağlaması ve yılın sonunda bu enflasyonun %2,3 olması beklenmektedir. İlerleyen yıllarda uluslararası alanda fiyat düşüşlerinin devam etmesi ve yakıt fiyatlarında beklenen düşüşler enflasyonu aşağı yönde, baz enflasyon bileşenleri ile iş gücü harcamaları ise yukarı yönde etkileyecektir. Söz konusu tahminler ışığında enflasyonun 2025 yılında %2,2, 2026 yılında %2,1 ve 2027 yılında %1,8 olması beklenmektedir.

Uluslararası fiyatlardaki düşüşler ve dünya çapında ekonomik dinamiklerin yavaşlaması Bulgaristan'ın ticari akımlarını baskılamıştır. İthalat yerine mevcut stokların kullanımı ithalattaki azalmanın ihracata göre daha büyük olmasını sağlamış ve ticaret dengesinde bir iyileşme yaşanmasına sebep olmuştur. Bu trendin öngörü döneminde korunamayacağı tahmin edilmektedir. Nitekim 2024-2027 yıllarında cari hesap dengesinde giderek kötüleşme yaşanması beklenmektedir. Şöyle ki cari açığın GSYİH'ya oranının 2024 yılında %1,3, 2025 yılında %1,9, 2026 yılında %2,2 ve 2027 yılında %3,1 olacağı tahmin edilmektedir.

2024-2025 yıllarını kapsayan Avrupa Komisyonu'nun 2024 kış dönemi tahminlerine göre 2024 yılında GSYİH büyümesinin %1,9, 2025 yılında ise %2,5 olacağı öngörülmektedir. Yerli tüketimin ekonomik büyümenin ana motoru olması beklenmektedir. İhracatın 2024 yılında toparlanacağı tahmin edilse de 2023'ten devam eden olumsuz etki yıllık büyüme projeksiyonu üzerinde baskı yaratmaktadır. Hanehalkı tüketiminin büyümeye devam edeceği, güçlenen yerel talebin ithalat artışına sebep olacağı öngörülmektedir. AB fon kullanım oranındaki büyümenin yatırımlarda bir artış yaratması beklenmektedir. 2024 ve 2025 enflasyon oranlarının sırayla %3,4 ve %2,9 olacağı tahmin edilmektedir. İthalat fiyatlarının enerji, gıda ve sınai ürün bileşenleri üzerinde düşüş yönünde bir etki yaratacağı değerlendirilmektedir. Hizmet sektöründe, girdi fiyatlarından kaynaklanan ikincil etki ile ücretlerde tahmini ılımlaşma sonucunda enflasyonun yavaşlayacağı öngörülmektedir.

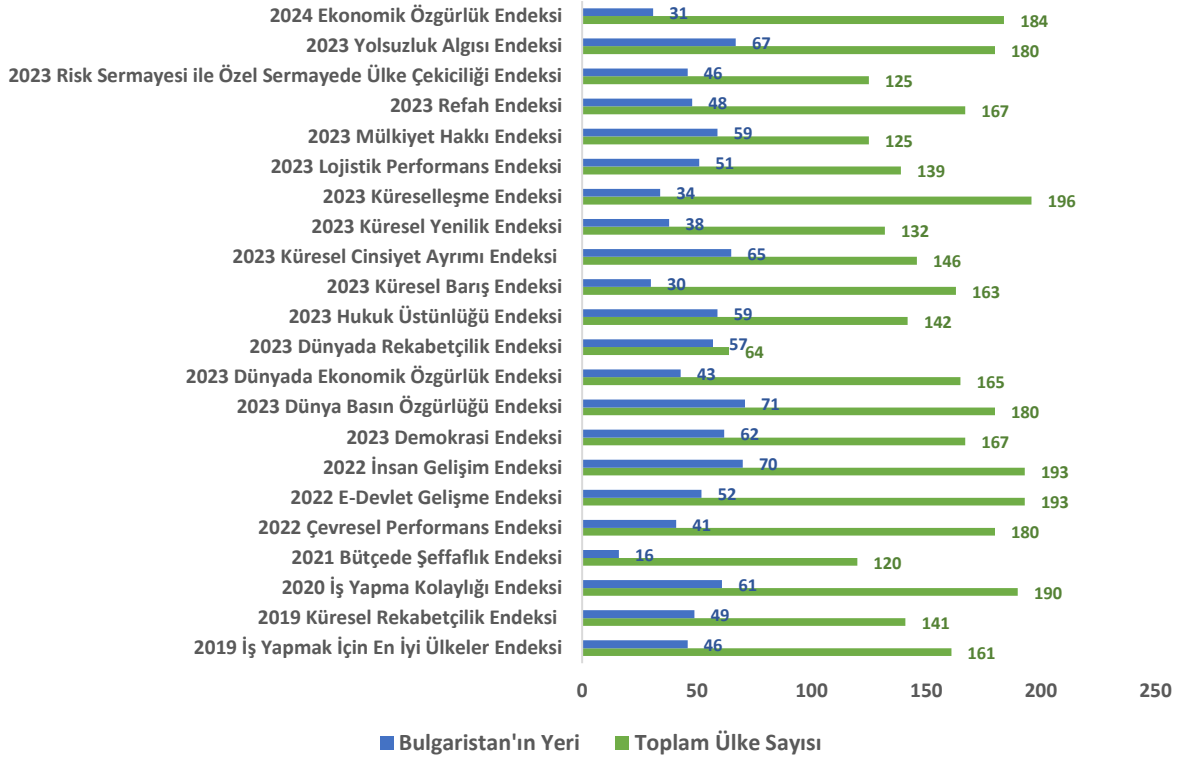
IMF temsilcilerinin 2024 yılının başında gerçekleştirdikleri rutin Bulgaristan yıllık incelemelerinin özetlendiği raporda bir dizi sarsıntının yaşandığı ortamda ülke ekonomisinin direnç gösterdiği, büyümede toparlanmanın ve enflasyonda düşüşün devam etmesinin beklendiği ifade edilmektedir. Benzer ekonomilere nazaran Bulgaristan'da enflasyonun yüksek kaldığı, büyümeyi kısıtlayıcı ve enflasyonu artırıcı önemli riskler olduğu vurgulanmıştır. Hal böyleyken uygulanacak mali politikaların enflasyonun düşürülmesi ile toparlanmada yavaşlamanın önüne geçilmesi arasında bir dengenin oluşturulmasına yönelik olması gerektiği üzerinde durulmuştur. IMF uzmanları, bunun genişlemeci 2024 bütçesinden ziyade nötr bir mali duruş ile mümkün olabileceğine işaret etmektedir. Diğer taraftan, euronun gelecekte kabulü kapsamında birçok zorluk ile baş edilebilmesini sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Rapora göre ülkede yoksulluk ve eşitsizlik seviyeleri oldukça yüksektir, AB'de ortalama gelirler ile yakınsama sürecinde benzer durumda olan ülkelere nazaran gecikmeler yaşanmaktadır, düşük yatırım ve verimlilik ile azalan nüfus ekonomik büyümeyi sınırlandırmaktadır.

Ekonomik İşbirliği ve Gelişme Örgütü'nün (OECD) 2023 Bulgaristan Ekonomik Görünümü raporunun ikinci bölümünde GSYİH büyümesinin 2024'te %2,8, 2025'te %3 olacağı öngörülmektedir. 2024'te ve 2025'te enflasyonun sırayla %4,5 ve %3,1, işsizlik oranının %4,9 ve %4,8, brüt kamu borcunun GSYİH'ya oranının %36,7 ve %39,7, Maastricht borcunun %27,1 ve %30, cari hesap dengesinin GSYİH'ya oranının ise -%0,5 ve -%1,1 olması beklenmektedir. Euro Bölgesinde talebin zayıf olmasının kısa vadede ülkenin imalat sanayi ürünleri ihracatını ve turizmini olumsuz etkileyeceği düşünülmekle birlikte Avrupa'da büyümenin toparlanmasıyla aşamalı olarak bu alanlarda iyileşmeler meydana gelecektir.

Bulgaristan'ın net elektrik ihracatçısı olması sebebiyle Avrupa enerji piyasalarındaki gelişmeler elektrik ticaretini etkileyecek potansiyele sahiptir. Orta vadede enerji fiyatlarında muhtemel artışlar yerel çapta enflasyonist baskı yaratabilecektir. Faizler konusundaki gelişmeler tamamen Euro Bölgesine ilişkin yürütülecek para politikasına bağlı kalacak, yerel paranın euroya sabitlenmiş kuru ve Euro Bölgesine giriş planı ile uyumlu olacaktır. Kamu borçlanma oranı düşük kalmaktadır. Ancak azalan işgücü ve artan emekli maaşı ödemeleri bunun üzerinde önemli ölçüde baskı yaratmaktadır. Uzun vadede demografik trend nedeniyle yaşlılık ile ilgili harcamaların artması, 2024-2040 döneminde bütçeye sağlık ve emekli maaşı ödemeleri olarak yansıtacak bu harcamaların GSYİH'ya oranının yüzde olarak 1 puan artması beklenmektedir.

AB fonlarından tahsis edilen kaynakların kullanımının özel sektör yatırımlarında bir artışa yol açacağı değerlendirilmektedir.

- *Dünya Ekonomik Sıralamalarında Bulgaristan'ın Yeri*

b. Şirket Kurulumuna İlişkin Mevzuat

- *Şirket Kurmak*

Bulgaristan'da şirket kuruluşu Adalet Bakanlığı'na bağlı Kayıtlar Ajansı çerçevesinde tutulan Ticaret Siciline kayıt ile gerçekleşmektedir. Kayıt prosedürünün zamanı şirket türüne göre farklılık arz etmekte ve 2 ila 5 iş günü arasında değişmektedir. Türkiye'den farklı olarak ticaret ve sanayi odalarına kayıt gönüllülük esasına dayalıdır. Ticaret Siciline kayıt olduktan sonra firmalar hukuki varlık kazanmakta, faaliyetlerine başlayabilmektedir.

Firmaya Ticaret Siciline kayıt esnasında Özel Tanımlama Kodu (Bulgarca kısaltması EIK (EİK)) denilen bir numara verilmektedir. Söz konusu numara 9 (dokuz) haneli olup rastgele belirlenmektedir. Bu numara ile firma, Ticaret Siciline kaydolduğu andan itibaren Ticaret Sicilinden kaydı silinene kadar tanımlanmaktadır. KDV Kanununa göre kayıt yaptıran firmalara Ulusal Gelirler Ajansı "BG" ile başlayan KDV numarası vermektedir. Genellikle KDV numarasının devamı Kayıtlar Ajansı'na verilen Özel Tanımlama Kodu ile aynıdır, ancak bu zorunlu bir koşul değildir.

Bulgaristan'da %100 yabancı sermayeli şirket kurulabilmektedir. Bulgaristan'da yabancı ortaklarla (gerçek veya tüzel kişi) kurulan şirketler, Bulgar ortağı olsun ya da olmasın, Bulgar şirket addedilmekte ve Bulgaristan Ticaret Kanunu gereklerine göre faaliyette bulunmaktadır.

Limited Şirket, Anonim Şirket, Kollektif Şirket ve Komandit Şirket türleri Bulgaristan Ticaret Kanunu'nun öngördüğü şirket türleridir. Bunların dışında, Bulgaristan'da ticari faaliyetler tek şahıs tacir, holding, şube ve kooperatif şeklinde de yürütülebilmektedir.

Yabancı yatırımcılar tarafından en çok tercih edilen ticari oluşumlar limited şirket (EOOD veya OOD), anonim şirket (EAD veya AD), şubeler ve ticari temsilciliklerdir. Limited şirket (OOD) türünü genellikle daha küçük çaplı iş yapan firmalar tercih etmektedir. Yönetimi anonim şirketlere göre daha kolaydır. Anonim şirketlerin (AD) yönetimleri yapıları gereği daha komplekstir. Ancak bu tür şirketler sermayelerini sermaye piyasası aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşılarak artırmaktadır. Bu tür şirket yapıları üretim ve finans sektöründeki büyük çaplı yatırımlara mahsustur. Yasayla belirlenen bazı faaliyet alanlarında (örneğin bankacılık ve sigortacılık) anonim şirket zorunlu şirket türüdür.

- Şube Açmak

Kendi ülkesinin kanunları çerçevesinde ticari faaliyette bulunmak üzere kayıt yaptırmış her yabancı kişinin Bulgaristan Ticaret Kanununa göre Bulgaristan'da yabancı kişi şubesi açma hakkı bulunmaktadır. Şube, Bulgar mevzuatına göre tüzel kişilik değildir. Ancak şubenin kendi merkezi ve yönetim adresi, yöneticileri, mal varlığı, pasif yasal statüsü vardır. Şubenin unvanı ana şirketin unvanından ve "şube" ekinde oluşmaktadır. Şube, ayrı bir şirket olarak ticari defterlerini tutmaktadır. Şube açma başvurusu Ticaret Sicilini tutmakla görevli Kayıtlar Ajansı'nın herhangi bir bölge temsilciliğine yapılabilmektedir. Yabancı şirket şubesinin açılması için yapılan başvuruda 340 leva (elektronik başvurularda 170 leva) ticaret siciline kayıt ve 40 leva (elektronik başvurularda 20 leva) şirket adı alma ücreti ödenmektedir (zorunlu değildir).

- Temsilcilik Açmak

Bulgaristan Yatırımları Teşvik Kanunu gereğince ulusal mevzuatlarına göre ticari faaliyette bulunabilen yabancı kişiler Bulgaristan'da ticari temsilcilik açabilmektedir. Temsilciliklerin Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'na (www.bcci.bg) kaydolması zorunludur. Temsilcilik kuruluşu, Oda'nın ticari temsilcilik kaydına dair kararı ile gerçekleşmektedir. Kayıtlı ticari temsilcilikler veri tabanı Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası'nın web sayfasında yayımlanmaktadır. Bu şekilde kurulacak ticari temsilcilik Türkiye'deki şirketten ayrı bir tüzel kişi değildir ve ticari faaliyette bulunma hakkına sahip değildir. Ticari temsilcilik, genellikle Türkiye'deki ana şirket adına Bulgaristan'da destek faaliyetler icra eder (reklam, promosyon, müşteri bulma vs.). Ticari temsilcilik kendi adına gelir ve kazanç elde edemez. Temsilciliğin kurumlar vergisi ödeme sorumluluğu yoktur.

Bulgaristan'da bir Türk vatandaşının icra ettiği ticari faaliyet aracılığı ile oturum izni alabilmesi için Bulgaristan'da kurduğu şirkette en az 3 Bulgar veya AB vatandaşını çalıştırması gerekmektedir. Buna rağmen Türkiye'de kurulmuş olan bir şirketin ticari temsilciliğini yapmak için Bulgaristan'a gelen Türk vatandaşlarına bu kural uygulanmamaktadır. Bulgaristan Ticaret

ve Sanayi Odası'na kayıtlı olan Türk şirket temsilcisi Türk vatandaşlarına Bulgaristan'da oturma izni verilmektedir.

- **Şirket Feshi**

En çok tercih edilen şirket türü olan limited şirketlerin, şirket kuruluş sözleşmesinde öngörülen sürenin dolmasıyla, bahse konu sözleşmede daha büyük bir oran belirlenmemiş ise sermayenin ¾'üne sahip ortakların fesih kararıyla, bir anonim şirket veya başka bir limited şirket ile birleşme yoluyla, iflas ilanı ile, kanunla belirlenmiş durumlarda bölge mahkemesi kararıyla veya şirket kuruluş sözleşmesinde öngörülen başka durumlarda sona ermesi Bulgar Ticaret Kanununa hükme bağlanmıştır.

c. Vergi Uygulamaları

- **Genel**

- Bulgaristan'da uygulanan KDV oranı %20'dir. Otelcilik, konaklama (kamp kurma ve karavana yerleri kiralanması dahil), kitap satışları, bebek mama ve bezleri istisnai olarak %9 oranında KDV uygulanan ürün/hizmet gruplarıdır. Bunun yanı sıra Bulgaristan KDV Kanununda süreyle sınırlı bazı istisnai durumlar da öngörülmüştür. Şöyle ki, 31.12.2024 tarihine kadar restorancılık ve catering hizmetlerinde (alkol ürünleri satışı hariç), 31.06.2024 tarihine kadar ise turizm hizmetleri ve tur operatörleri tarafından organize edilen seyahatler ile spor tesislerinin sunduğu hizmetlerde istisnai olarak %9 KDV alınmaktadır.
- Kurumlar vergisi oranı %10'dur. İşsizlik oranının ülke ortalamasının %25 üzerinde olduğu bölgelerde vergi mükellefleri belirli koşullar altında kurumlar vergisinden muafır;
- Gelir vergisi oranı %10'dur;
- Temettü vergi oranı %5'tir;
- Alkol, tütün, elektrik ve enerji ürünleri özel tüketim vergisine (ÖTV) tabidir.

- **Vergi İdaresi**

Maliye Bakanına bağlı Ulusal Gelirler Ajansı, vergi ve sosyal sigorta ödemeleri ile devletin kamu ve özel sektörden diğer alacaklarını tahsil etmekle yükümlü ihtisas devlet dairesidir. Ulusal Gelirler Ajansı merkez teşkilat ve Sofya, Filibe, Varna, Burgaz, Veliko Tırnovo ve Büyük Vergi Mükellefleri olmak üzere toplam 6 bölge müdürlüğünden oluşmaktadır. Söz konusu bölge müdürlükleri iletişim bilgilerine aşağıdaki link üzerinden ulaşılması mümkündür:

<https://nra.bg/wps/portal/nra/kontakti/connection.nap/contacts.teritorial.structures.nra/teritorialni-strukturi-na-nap>

- **Gelir Beyannamesi**

Gerçek Kişi Gelirlerinin Vergilendirilmesine Dair Kanunun 50'nci maddesi kapsamındaki gerçek kişilerin iş veya sivil sözleşmeler çerçevesinde elde ettiği gelirlerin, tek şahıs tacir ve bu beyan yöntemini seçmiş çiftçi gelirlerinin, eser sahipliği, lisans, zanaat, serbest meslek, kira, faiz, gayri menkul satışı, vergiye tabi tazminat, yurt dışından kar payları ve hisselerden elde

edilen gelirlerin vb. yıllık vergi beyannamesi ibraz edilerek beyanı zorunludur. Yıllık beyanname ibrazı tacir olarak faaliyette bulunmayan gerçek kişilerin 10 Ocak - 30 Nisan arasında, tacir gibi faaliyette bulunanların (örneğin kar amacıyla düzenli olarak internette satış yapanlar), tek şahıs tacirler ile bu beyan yöntemini seçmiş çiftçilerin ise 1 Mart – 30 Haziran arasında yapmaları gerekmektedir. Söz konusu işlemin Ulusal Gelirler Ajansı'nın e-hizmet portalı üzerinden elektronik imza (KEP) veya bireysel tanımlama kodu (PİK) kullanılarak, barkod oluşturarak beyanname doldurma yoluyla, Ajansın bir ofisine ibraz edilerek, posta gönderimiyle veya postaneler aracılığıyla gerçekleştirilmesi mümkündür. Mart sonuna kadar elektronik yolla yapılan başvurularda 500 levayı geçmemesi şartıyla ödenmekle mükellef onulan verginin %5'i kadar indirim kullanma hakkı bulunmaktadır.

- Muhasebe Kayıtları

Şirketlerin muhasebe kayıtları Muhasebe Kanunu hükümlerine tabidir. Mezkur Kanuna göre şirketlerde muhasebe çift taraflı kayıt yöntemine göre gerçekleştirilmelidir. Yalnızca yıllık satış gelirleri 50.000 levayı aşmayan tek şahıs tacirler tek taraflı kayıt yöntemini kullanabilmektedir. Şirketler, iktisadi faaliyetlerinde varlıklarında ve finansal durumlarında değişime neden olan bütün işlemleri, faaliyetlerinden kaynaklanan finansal çıktıları, nakit akımlarını ve öz sermayelerini muhasebeleştirmeyle yükümlüdür. Muhasebe kayıtları muhtelif belgelere dayandırılmaktadır. Muhasebe belgeleri birincil belgeler, ikincil belgeler ve muhasebe defterleri olarak ayrıştırılır:

- Birincil belgeler – ilk defa kaydı yapılmış bir ticari işleme dair bilgi vermektedir;
- İkincil belgeler – birincil belgeler işlendikten sonra ortaya çıkan veriyi özetlemektedir;
- Muhasebe defterleri – birincil ve/veya ikincil belgeler işlendikten sonra ticari işlemlere ilişkin oluşturulan kronolojik bilgi sistemidir.

Muhasebe belgeleri (kağıt üzerinde veya elektronik ortamda) belli süreler zarfında muhafaza edilmek zorundadır. Maaş bordrolarında bu süre 50 yıl, muhasebe defterleri, mali raporlar, vergi denetimi ve finansal denetim belgelerinde 10 yıl ve geri kalan diğer tüm muhasebe belgelerinde 3 yıldır.

Bulgaristan'da muhasebe belgeleri Bulgarca dilinde ve leva olarak düzenlenmektedir. Yabancı şirketler ile yabancı döviz cinsinden gerçekleştirilmiş işlemlerde ilgili dilde ve döviz bazında belge düzenlenmesi de mümkündür. Bu durumda leva karşılığının hesaplanması için işlem tarihindeki Bulgaristan Merkez Bankası'nın resmi kuru kullanılmaktadır.

- Verginin Hesaplanması

Bulgaristan Kurumlar Vergisi Kanunu kurumlar vergisi konusunu düzenlemektedir. Kanunda ayrıntılı bir şekilde muhasebe yoluyla vergi matrahının hesaplanmasına ilişkin hükümler yer almaktadır. Kanunda öngörülen şekilde hesaplanan şirket karı, üzerinden %10'luk kurumlar vergisinin alındığı vergi matrahını oluşturmaktadır.

- Amortisman ve Diğer Hükümler

Bulgaristan Kurumlar Vergisi Kanununun 55'inci maddesi gereğince şirket varlıklarının sınıflarına göre yıllık amortisman oranları belirlenmiştir:

Sınıf	Varlık	Yıllık Amortisman Oranı
I	Binalar, ekipman, iletişim aletleri, elektrik enerjisi taşıyıcıları, iletişim hatları	4
II	Makinalar, üretim teçhizatı, cihazlar	30 veya 50*
III	Otomobil hariç ulaşım araçları, yol ve uçak pistleri	10
IV	Bilgisayarlar, bilgisayar çevre birimleri, yazılım ve cep telefonları	50
V	Otomobiller	25
VI	Belirli bir süre için kullanılacak varlıklar	0 – 33 1/3
VII	Diğer varlıklar	15

* Yeni yatırımlar kapsamında kullanılmamış makinalar, üretim teçhizatı ve cihazların yıllık amortisman oranı % 50'ye kadar çıkabilmektedir.

- Vergiden Muafiyet

Bulgaristan Kurumlar Vergisi Kanununun 174'üncü, 175'inci ve 176'ncı maddeleri gereğince aşağıda sıralanan tüzel kişiler kurumlar vergisinden muafır:

- Kolektif yatırım şirketleri;
- Ulusal yatırım fonları;
- Özel Yatırım Amaçlı Tüzel Kişiler Kanunu çerçevesinde kurulan özel yatırım amaçlı tüzel kişiler;
- Bulgaristan Kızıl Haç Örgütü.

Bulgaristan Kurumlar Vergisi Kanunu aşağıdaki şartların eşzamanlı olarak sağlanması kaydı ile vergiye tabi kar üzerinden ödenmesi gereken kurumlar vergisinin tamamı için muafiyet imkanı sağlamaktadır:

1. Üretim faaliyetinin;

- Sadece cari yıldan önceki yıl işsizlik oranı ülke ortalamasını %25 oranında veya daha yüksek bir oranla aşan belediyelerde gerçekleşmesi ve sağlanan muafiyetin Kurumlar Vergisi Kanununun 188'nci maddesi kapsamında "asgari destek" olması

veya

- Sadece destek başvurusunun yapıldığı yıldan önceki yıl işsizlik oranı ülke ortalamasını %25 oranında veya daha yüksek bir oranla aşan belediyelerde yeni yatırım projesi kapsamında gerçekleşmesi ve sağlanan muafiyetin Kurumlar Vergisi Kanununun 189'uncu maddesi kapsamında "bölgesel kalkınma için devlet desteği" olması gerekmektedir.

2. Vergi döneminin tamamı boyunca asgari olarak 10 kişilik istihdam edilmesi ve istihdam edilenlerin en az %50'sinin gerçekleştirilen üretim faaliyetinde doğrudan çalışıyor olması gerekmektedir.

3. Vergi döneminin tamamı boyunca personelin en az %30'unun ikamet adresinin ilgili belediyelerde olması gerekmektedir.

İstihdam artışı nedeniyle belediyenin işsizlikte ülke ortalamasının üzerinde olan belediyeler listesinden çıkması durumunda kurumlar vergisinden muafiyet hakkı aşağıdaki koşullarda muhafaza edilmektedir:

- Muafiyet “asgari destek” niteliğinde ise muafiyetin diğer koşullarına uyulmak kaydıyla bölgenin listeden düştüğü yıldan itibaren art arda sonraki 5 yıl boyunca;
- Muafiyet “bölgesel kalkınma için devlet desteği” ise 2027 yılından sonra olmaması şartıyla Bulgaristan Yatırımlar Ajansı Talimatnamesinde belirtilen vergi dönemlerinde.

- ***Diğer Vergiler***

Bulgaristan KDV Kanununa göre kaydı olan firmalar KDV mükellefidir. Son 12 ayda firma cirosunun 100.000 levayı (51.129 euro) aşması durumunda KDV kaydının yapılması zorunludur. Cironun bu rakamın altında olması durumunda, firma isteğe bağlı olarak kayıt yaptırabilmektedir. Katma Değer Vergisi Kanunu kapsamında vergi mükellefi olan kişilerce gerçekleştirilen mal ve hizmet tedarik işlemleri, AB içerisindeki tedarikler ve mal ithalat işlemlerine ilişkin oluşan değerler üzerinden %20 oranında katma değer vergisi hesaplanmaktadır. Bazı istisnai durumlarda (otelcilik, kamp kurma ve karavana yerleri kiralanması dahil konaklama, kitap satışları, bebek mama ve bezleri) %9 oranında KDV uygulanmaktadır.

Bulgaristan'da KDV iadelerinden AB üyesi olmayan ülke vatandaşları, karşılıklılık ilkesi dikkate alınarak faydalandırılır. Bu kapsama Türk vatandaşları (gerçek kişiler) da dahil edilmiştir. Ancak, Türk tüzel kişilikleri (şirket, dernek, kurum vb.) henüz bu imkandan faydalanamamaktadır. Bir başka ifade ile bir Türk TIR sürücüsü kendi adına yaptığı harcamalara ilişkin KDV iadesinden faydalanabilirken, Türk nakliye firması yararlanamaz. Türk vatandaşlarının Bulgaristan'dan aldıkları ve AB dışına çıkaracakları ürünlere ilişkin ödedikleri KDV'yi geri almaları için uymaları gereken şartlar şunlardır:

- Ürünlerin fatura tarihinden en geç üç ay sonra AB sınırları dışına çıkarılmaları;
- Ürünleri satan şirketin Bulgaristan Ulusal Gelirler Ajansı nezdinde KDV kaydının olması;
- Fatura değerinin en az 300 leva (150 euro) olması;
- Türk vatandaşının bu hakkını fatura tarihinden itibaren en geç altı ay içinde kullanması.

Alkol ürünleri, tütün ve tütün ürünleri ile sıvı yakıtlarda ödenen KDV'nin geri alınması mümkün değildir.

Türk vatandaşlarına Bulgaristan'dan aldıkları ve AB dışına çıkaracakları ürünlere ilişkin ödedikleri KDV'yi geri alma imkânı veren şirketler:

- ***TECHNOPOLIS*** (iade edilecek KDV miktarının %24'ü kadar komisyon ücreti almaktadır);

- *METRO Cash & Carry* (iade edilecek KDV miktarının %10'u + 15 leva komisyon ücreti almaktadır).

Prosedürün işleyiş şekli aşağıdaki gibidir:

- Satıcı ürünlere ilişkin fatura düzenler ve Türk vatandaşına takdim eder;
- Satıcı ürünlere ilişkin KDV İade Başvuru formu - TAX FREE (3 adet) düzenler ve Türk vatandaşına takdim eder;
- Türk vatandaşı fatura tarihinden itibaren en geç 3 ay içinde AB çıkış noktasındaki gümrük görevlilerine (Kapitan Andreevo, Lesovo, Malko Tarnovo, Sofya Havaalanı vs.) fatura ve KDV İade Başvuru formlarını tasdik ettirerek ürünleri AB'den çıkarır;
- Türk vatandaşı fatura tarihinden itibaren en geç 6 ay içinde ürünleri satın aldığı şirket mağazalarında (şahsen veya vekalet vermiş olduğu birisi aracılığı ile) Bulgar gümrük görevlileri tarafından tasdik edilmiş fatura ve KDV İade Başvuru formlarını ibraz ederek ödediği KDV'yi geri alır;
- Türk vatandaşının Bulgaristan sınırlarını terk ettiği sınır kapısında KDV İadesi gerçekleştiren acente şubesi bulunması durumunda KDV iadesinin yerinde alınması da mümkün olmaktadır (ilgili gümrük görevlilerinden KDV İade formu tasdik edildikten sonra).

Bulgaristan Katma Değer Vergisi Kanunu, 5 milyon Bulgar levasını aşan ve en az 20 kişiye istihdam sağlayan yatırım projeleri çerçevesindeki donanım (makine, cihaz, ekipman vs.) ithalatında KDV borcunu 2 yıl erteleme imkanını sağlamaktadır. Bu imkandan faydalanılması için yatırımcının genel olarak sahip olması gereken şartlar şunlardır:

1. Yatırım projesinin Bulgaristan Maliye Bakanı tarafından onaylanmış olması;
2. Yatırımcının Bulgaristan Katma Değer Vergisi Kanununa göre vergi kaydı olması;
3. Yatırımcının Bulgar devletine karşı herhangi bir vergi veya sigorta borcunun bulunmaması;
4. Yatırım değerinin en az 5 milyon Bulgar levası olması;
5. Yatırım projesinin en fazla 2 yıl içinde tamamlanması;
6. Yatırımın en az 20 kişiye istihdam sağlaması;
7. Yatırımcının projeyi tamamlaması için yeterli finansman imkanlarına sahip olması.

Özel Tüketim Vergisi

Aşağıda sıralanan ürünlerde çeşitli oranlarda **özel tüketim vergisi** alınmaktadır.

- Alkol ve alkollü içecekler,
- Tütün mamulleri,
- Enerji ürünleri ve elektrik enerjisi.

Türkiye ile Bulgaristan arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması bulunmaktadır. Bahse konu anlaşma, gelir vergisi ve kurumlar vergisini kapsamakta olup gelirin, ikamet veya faaliyet gösterilen ülkelerden yalnızca birinde vergilendirilmesi veya vergilendirme hakkının her iki ülke arasında bölüşülmesi konularında düzenlemeler yapmakta ve bu yolla gelirin her iki ülkede birden vergilendirilmesini engellemektedir.

d. Sosyal Güvenlik Uygulamaları

Sosyal güvenlik, Sosyal Sigorta Yasası ile düzenlenmektedir. Sosyal güvenlik; geçici iş göremezlik, çalışma gücünde geçici azalma, sakatlık, doğum, yaşlılık ve ölüm durumlarında tazminat, maddi yardım ve emeklilik maaşı ödenmesini kapsamaktadır. 2024 yılında sigorta tavanı 3.750 leva olarak belirlenmiş olup, söz konusu tutarın üzerinde brüt ücret alanlar ücretin tavanı aşan kısmı için sigorta primi ödememektedir.

Asgari ücret, Ocak 2024 tarihinden itibaren 933 leva (477 euro) olarak belirlenmiştir.

2. Potansiyel Yatırım Alanları

Bulgaristan'da Türk yatırımcıları için potansiyel arz eden sektörler hakkında Müşavirliğimizce hazırlanan bir liste aşağıda yer almaktadır. Bu sektörlerin belirlenmesinde Bulgaristan'da yatırım ortamı, teknolojik gelişmelerin sunduğu imkanlar, AB'ye ihracat çerçevesinde sektörün vadettiği potansiyel, AB fonlarının kullanımının sektörde yaratacağı potansiyel, Türk üreticilerinin sektördeki rekabet gücü gibi kriterler göz önüne alınmıştır.

Müşavirliğimizce önerilen sektörler:

- Enerji teknolojileri
- Çevre dostu ürünler
- Yapay zeka bazlı teknolojik ürünler
- Sağlıklı yaşam ürünleri
- Konforlu yaşam için akıllı alet ve cihazlar
- Makina ve cihazlar, aletler ve parçaları
- İlaçlar, medikal cihazlar
- Gıda ve tarım ürünleri
- Yük araçları
- Demir, bakır
- Kimyasal ürünler, organik kimyasallar
- Lojistik

B. YABANCI YATIRIM MEVZUATI VE YATIRIM TEŞVİKLERİ

1. Yabancı Yatırımlara İlişkin Ülke Mevzuatı

a. Genel

Bulgaristan'da yabancı yatırım veya yabancı hissedarlara ilişkin bir kısıtlama bulunmamaktadır. Yabancı yatırımcılar hissedar katılımı da dahil olmak üzere tüm yönleriyle yerli yatırımcılarla eşit kabul edilmektedir. Yabancı yatırım mevzuatı "ulusal muamele" ve "en çok kayırlan ülke" prensiplerine uygundur. Bulgaristan'ın, Türkiye de dahil olmak üzere, 63 ülke ile "Yatırımların Karşılıklı Korunması ve Desteklenmesi Anlaşmaları" bulunmaktadır.

b. Yabancı Sermayeye Yönelik Kısıtlamalar

i) Yabancıların Gayrimenkul Edinmeleri

Bulgaristan Mülkiyet Yasası'na göre Bulgaristan'da yabancı gerçek ve tüzel kişilerin doğrudan gayrimenkul edinme hakkı bulunmamaktadır (binalar hariç). Yabancı gerçek ve tüzel kişiler gayrimenkuller üzerinde bazı sınırlı haklara (kullanma hakkı gibi) sahip olabilmektedir. Bulgaristan Anayasası ve Yatırım Teşvikleri Kanunu'na göre yabancı yatırımcılar yerlilerle eşit işleme tabi olup, Bulgaristan'da kurulmuş şirketler, yabancı sermaye paylarına bakılmaksızın, gayrimenkul edinme hakkına sahiptir (tarım arazileri dışında). Bulgaristan'da kurulmuş bir şirket, şirket ortaklarından biri yabancı gerçek veya tüzel kişi ise ve şirket beş yaşını doldurmamış ise, tarım arazisi satın alamamaktadır.

Yabancıların Bulgaristan'da gayrimenkul almaları ve yönetimi ile ilgili bilgi ve yardım portalini: <http://www.property-in-bulgaria.bg/>

ii) Yabancı Sermayeli Şirketlere Uygulanan Ayrımcılıklar

- Şirket Kuruluşunda Ayrımcılık

Bulgaristan'da yabancıların şirket kurmalarına herhangi bir kısıtlama getirilmemektedir. Bilakis, söz konusu yatırımlar teşvik edilmektedir. "Yatırım Teşvik Mevzuatı" bölümünde söz konusu teşvikler incelenmiştir.

- Vergi Hukukunda Ayrımcılık

Vergi hukukunda yabancılara yönelik herhangi bir ayrımcılık bulunmamaktadır.

- Yabancıların Serbest Dolaşımı

Vizeler

Aksi bir anlaşma ile belirlenmedikçe tüm yabancılar Bulgaristan'a girişleri ve burada ikamet etmeleri için vize temin etmek zorundadır.

01.04.2024 tarihi itibarıyla Bulgaristan hava ve deniz yolu ile seyahatlerde Schengen serbest dolaşım alanına dahil edilmiştir. Bu kapsamda, Bulgaristan 01.04.2024 tarihi itibarıyla Schengen vizeleri düzenlemeye de yetkilidir. Bulgaristan'ın düzenlediği Schengen vizeleri hava ve deniz yolu ile Bulgaristan ve Schengen bölgesi üyesi diğer tüm ülkelere seyahat ve kontrolsüz geçiş hakkı vermektedir.

Bulgaristan'ın düzenlediği Schengen vizeleri kara yolu ile Bulgaristan ve Schengen bölgesi üyesi diğer tüm ülkelere seyahat hakkı vermesine rağmen sınır geçişlerinde vize sahipleri kontrol işlemlerine tabi tutulmaya devam edecektir. Bulgaristan'ın düzenlemiş olduğu Schengen vizelerinin geçerlilik süresi 180 güne kadar olmakla birlikte 90 güne kadar oturma izni sağlayabilmektedir. Bulgaristan'da oturma izni alan yabancılar 01.04.2024 tarihi itibarıyla vizeye ihtiyaç duymadan Schengen bölgesindeki ülkelere seyahat edebilmektedir.

Vize Türleri

Geçerli bir vize dahi Bulgaristan'a giriş garantisi vermeyebilir. Sınır kontrol görevlileri yabancıların ülkeye kabulü için gerekli koşullara sahip olup olmadığı konusunda nihai karar verme yetkisine sahiptir.

Yabancı Uyruklular Yasası vize türlerini “havayolu transit vizesi, kısa süreli vize ve uzun süreli vize” olmak üzere üçe ayırmaktadır:

Havayolu transit vizesi (A Tipi), Bulgaristan aktarmalı başka bir ülkeye uçacak kişilere verilen vize türüdür.

Kısa süreli vize (C Tipi), bir yabancının 180 günlük bir süre içinde toplamda 90 günden fazla kalmamak kaydıyla Bulgaristan’a bir defalık veya çok sayıda giriş yapma hakkını vermektedir.

Uzun süreli vize (D Tipi), yabancı uyruklunun Bulgaristan’a giriş yapıp sonrasında oturma izni için başvurmasında gerekli olan vize türüdür. Bu vizenin geçerliliği altı aydır ve sahibine 180 güne kadar ikamet izni sağlamaktadır. D tipi vize, geçerli olduğu müddetçe, sahibine Bulgaristan’a çok sayıda giriş yapma hakkını vermektedir. Bir yıl geçerli olan ve 360 güne kadar oturma izni sağlayan D tipi vizesinin verilebileceği yabancılar:

1. Bilim araştırmaları gerçekleştiren yabancılar;
2. En fazla 1 yıl süren programlar çerçevesinde Bulgaristan’da eğitim gören öğrenciler;
3. Master öğrencileri veya stajyerler;
4. Turizm hizmetleri sözleşmesi kapsamında Türk işveren tarafından Bulgaristan’a kontrol ve koordinasyon görevleri ile görevlendirilen yabancılar;
5. Bulgaristan Yatırım Ajansı’na sertifika başvurusunda bulunmuş veya sertifika almış bir Türk yatırımcısı tarafından Bulgaristan’daki yatırım sürecini kontrol etmek amacıyla görevlendirilen yabancılar.

Tüm vize başvuruları ilgili Bulgar diplomatik misyonuna veya konsoloslughuna yapılmalıdır.

Oturma İzinleri

Bulgaristan’da dört tür oturma izni bulunmaktadır:

1. Kısa vadeli – kısa süreli vize ülkeye giriş tarihinden sonraki 6 aylık süre zarfı içinde 3 aya kadar oturma izni sağlamaktadır;
2. Orta vadeli – 1 yıllık oturma izni ile sağlanır;
3. Uzun vadeli – 5 yıllık oturma izni ile sağlanır;
4. Daimi – süresiz oturma izni ile sağlanır.

Kısa süreli ikamet için kısa süreli vize (C tipi) alınması yeterlidir. Bir yabancının orta vadeli, uzun vadeli ve daimi oturma izni başvurusunda bulunabilmesi için öncelikle uzun süreli bir vize temin etmesi (D tipi) gerekmektedir.

Çalışma İzinleri

Genel Durum

Türk Vatandaşlarının Bulgaristan’da Birleşik Oturma ve Çalışma İzni Alması

Türk vatandaşları Bulgaristan’da çalışma izni aldıktan sonra çalışabilmektedir. Türk vatandaşına çalışma izni verilmesi için yerel işverenin, 110 leva tutarında bir ücretin ödenmesi suretiyle, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine başvuru yapması gerekmektedir.

Bulgaristan'da Birleşik Oturma ve Çalışma İzni aracılığı ile Türk vatandaşlarının istihdam edilebilmesi için uyulması gereken şartlar:

1. İşverenin, işgücü piyasası durumu hakkında araştırma yapmış olması;
2. İşverenin istihdam edeceği Türk vatandaşları sayısı son 12 ay içinde istihdam edilen Bulgar ve diğer AB vatandaşları sayısının %20'sini geçmemesi (KOBİ'ler için %35'ini geçmemesi);
3. Türk vatandaşlarına önerilen iş koşulları ve ücretin aynı görev için Bulgar vatandaşlarına sağlanan iş koşulları ve ücretten daha düşük olmaması;
4. Türk vatandaşının işe ilişkin spesifik bilgi, yeterlilik ve iş tecrübesine sahip olması.

Bulgaristan Çalışma ve Sosyal Politika Bakanı uygun gördüğü durumlarda ve ülkedeki yatırımları teşvik etmek amacıyla bahse konu şartlardan bağımsız olarak çalışma izni verebilmektedir.

Bulgaristan Çalışma Kanunu, 250 kişiden az personele sahip işletmeleri KOBİ olarak değerlendirmektedir. Birleşik Oturma ve Çalışma İznini süresi 3 yıla kadar olabilmektedir (iş sözleşmesi süresine bağlı olarak).

Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvuru süreci şu şekildedir:

1. İşveren, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvurusu yapmaktadır. İllerdeki İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Daireleri derhal elektronik ortamda başvuru formunu ve eklerini Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
2. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü ibraz edilen belgeleri inceleyip gerekli kontrolleri yaptıktan sonra başvuru tarihinden en fazla **14 gün** içinde başvuru formunu ve eklerini elektronik ortamda Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Milli Güvenlik Devlet Ajansına göndermektedir.
3. Başvuru formu ve eklerinin Bulgaristan İstihdam Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla **15 gün** içerisinde Bulgaristan İstihdam Ajansı İcra Müdürü talep edilen çalışma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
4. Başvuru formu ve eklerinin Milli Güvenlik Devlet Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla **14 gün** içerisinde Milli Güvenlik Devlet Ajansı talep edilen oturma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
5. Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Bulgaristan Milli Güvenlik Devlet Ajansı tarafından yukarıda bahsi geçen değerlendirmelerin olumlu olarak neticelenmesi durumunda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü en fazla **3 gün** içerisinde elektronik ortamda işvereni Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun kabul edildiğine dair bilgilendirmektedir. Aynı bilgilendirme Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı Konsolosluk Genel Müdürlüğüne de yapılmaktadır.
6. İşveren Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun olumlu neticelendiğine dair Türk vatandaşını bilgilendirmesi gerekmektedir ve Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç

Genel Müdürlüğünden gelen onay tarihinden en fazla **20 gün** içerisinde Türk vatandaşının D tipi VİZE başvurusunda bulunması gerekmektedir.

7. D tipi VİZE ile Bulgaristan'a giriş yaptıktan sonra en fazla **14 gün** içerisinde Türk vatandaşı ilgili ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine aşağıdaki belgeleri ibraz etmesi gerekmektedir:
 - a. VİZE'nin yer aldığı pasaport sayfası kopyası;
 - b. Zorunlu sağlık sigortası (ikamet süresini kapsayacak şekilde);
8. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürü yukarıdaki belgelerin ibrazından sonra en fazla 3 gün içerisinde Birleşik Oturma ve Çalışma İznini Türk vatandaşına teslim etmektedir;
9. Tür vatandaşının işe başladığı tarih itibarıyla en fazla 7 gün içerisinde işverenin Genel İş Denetimi İcra Ajansını bilgilendirmesi gerekmektedir.

Birleşik Oturma ve Çalışma İznini başvuru süreci 2 aydan daha fazla sürmemesi gerekmektedir. Yasal ve idari zorlukların olması durumunda bu süreç en fazla 2 ay daha uzatılabilmektedir.

Genel Kurallarda İstisnalar

Türk Vatandaşlarının Bulgaristan'da AB Mavi Kartı Oturma ve Çalışma İzni Alması

Türk vatandaşları Bulgaristan'da çalışma izni aldıktan sonra çalışabilmektedir. Türk vatandaşına çalışma izni verilmesi için yerel işverenin, **110 leva** tutarında bir ücretin ödenmesi suretiyle, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine başvuru yapması gerekmektedir.

Bulgaristan'da bir Türk vatandaşının istihdam edilmesi için şirkette en az 5 Bulgar veya AB vatandaşının çalışması gerekmektedir (KOBİ'lerde istihdam edilecek yabancıların sayısı istihdam edilen Bulgar ve diğer AB vatandaşları sayısının **%35'ini** geçmemesi gerekiyor). Buna rağmen yüksek nitelikli bir Türk vatandaşı istihdamında bu kural geçerli olmamaktadır. Yüksek nitelikli yabancılara, bu imkândan faydalanmaları için AB Mavi Kartı adlı oturma ve çalışma izni verilmektedir.

AB Mavi Kartı alınması için Türk vatandaşının uyması gereken şartlar:

1. Türk vatandaşının işe ilişkin gerekli yeterlilik seviyesine sahip olması – üniversite veya başka bir yüksek eğitim kurumunda en az üç yıl süren eğitim sonucunda diploma veya eğitimini kanıtlayan başka bir belge almış olması – **APOSTILLE ve noter veya Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı tarafından tasdik edilmiş çevirisi (yeminli tercüman tarafından yapılmış)**;
2. Türk vatandaşının işe ilişkin gerekli iş tecrübesine sahip olması – iş tecrübesini kanıtlayan bir belgeye sahip olması - **APOSTILLE ve noter veya Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı tarafından tasdik edilmiş çevirisi (yeminli tercüman tarafından yapılmış)**;
3. Türk vatandaşının istihdam edileceği görevde alacağı brüt ücretin Bulgaristan'daki ortalama ücretin en az 1,5 katı olması.

AB Mavi Kart Oturma ve Çalışma İzni başvuru süreci:

1. İşveren, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvurusu yapmaktadır. İllerdeki İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Daireleri derhal elektronik ortamda başvuru formunu ve eklerini Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
2. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü ibraz edilen belgeleri inceleyip gerekli kontrolleri yaptıktan sonra başvuru tarihinden en fazla **14 gün** içinde başvuru formunu ve eklerini elektronik ortamda Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Milli Güvenlik Devlet Ajansına göndermektedir.
3. Başvuru formu ve eklerinin Bulgaristan İstihdam Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla **14 gün** içerisinde Bulgaristan İstihdam Ajansı İcra Müdürü talep edilen çalışma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
4. Başvuru formu ve eklerinin Milli Güvenlik Devlet Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla **14 gün** içerisinde Milli Güvenlik Devlet Ajansı talep edilen oturma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
5. Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Bulgaristan Milli Güvenlik Devlet Ajansı tarafından yukarıda bahsi geçen değerlendirmelerin olumlu olarak neticelenmesi durumunda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü en fazla **3 gün** içerisinde elektronik ortamda işvereni Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun kabul edildiğine dair bilgilendirmektedir. Aynı bilgilendirme Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı Konsolosluk Genel Müdürlüğüne de yapılmaktadır.
6. İşveren Birleşik Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun olumlu neticelendiğine dair Türk vatandaşını bilgilendirmesi gerekmektedir ve Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğünden gelen onay tarihinden en fazla **20 gün** içerisinde Türk vatandaşının D tipi VİZE başvurusunda bulunması gerekmektedir.
7. D tipi VİZE ile Bulgaristan'a giriş yaptıktan sonra en fazla **7 gün** içerisinde Türk vatandaşı ilgili ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine aşağıdaki belgeleri ibraz etmesi gerekmektedir:
 - a. VİZE'nin yer aldığı pasaport sayfası kopyası;
 - b. Zorunlu sağlık sigortası (ikamet süresini kapsayacak şekilde);
8. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürü yukarıdaki belgelerin ibrazından sonra en fazla **3 gün** içerisinde Birleşik Oturma ve Çalışma İznini Türk vatandaşına teslim etmektedir;
9. Türk vatandaşının işe başladığı tarih itibarıyla en fazla **7 gün** içerisinde işverenin Genel İş Denetimi İcra Ajansını bilgilendirmesi gerekmektedir.

Mavi Kart Oturma ve Çalışma İzninin başvuru süreci **2 aydan** daha uzun sürmemesi gerekmektedir. Yasal ve idari zorlukların olması durumunda bu süre en fazla **1 ay** daha uzatılabilmektedir.

Mavi kart sahibinin aile mensupları da mavi kartın geçerli olduğu süre içinde çalışma hakkına sahiptir.

Türk Vatandaşlarının Bulgaristan'da Faaliyet Gösteren Bir Şirkete Hizmet Vermeleri için Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bir Şirketten Görevlendirilmesi

Türk vatandaşları Bulgaristan'da çalışma izni aldıktan sonra çalışabilmektedir. Türk vatandaşına Görevlendirme Çalışma İzni verilmesi için Bulgaristan'da görevliyi kabul eden şirketin 400 leva tutarında bir ücretin ödenmesi suretiyle, Bulgaristan İstihdam Ajansına başvuru yapması gerekmektedir.

Bulgaristan'da bir Türk vatandaşının istihdam edilmesi için şirkette en az 5 Bulgar veya AB vatandaşının çalışması gerekmektedir (KOBİ'lerde istihdam edilecek yabancıların sayısı istihdam edilen Bulgar ve diğer AB vatandaşları sayısının %35'ini geçmemesi gerekiyor). Buna rağmen Bulgaristan'da faaliyet gösteren bir şirkete hizmet vermesi için Türkiye'de faaliyet gösteren bir şirketten görevlendirilen Türk vatandaşları için bu kural geçerli olmamaktadır. Türk vatandaşlarının bu imkândan faydalanmaları için Bulgaristan İstihdam Ajansından Görevlendirme Çalışma İzni alması gerekmektedir.

Görevlendirme Çalışma İzni süresi 1 yıla kadar olabilmektedir. İlk başvuru aşamasında Türk vatandaşının Bulgaristan sınırları dışında bulunması gerekmektedir.

Görevlendirme Çalışma İzni başvuru süreci:

1. Bulgaristan'daki görevliyi kabul eden şirket, Bulgaristan İstihdam Ajansı nezdinde Görevlendirme Çalışma İzni başvurusunda bulunmaktadır;
2. Başvuru formu ve eklerinin Bulgaristan İstihdam Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla **30 gün** içerisinde Bulgaristan İstihdam Ajansı İcra Müdürü talep edilen çalışma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini yazılı olarak başvuru sahibine iletmektedir.
3. Bulgaristan'daki görevliyi kabul eden şirket Görevlendirme Çalışma İzni başvurusunun olumlu neticelendiğine dair Türk vatandaşını bilgilendirmesi gerekmektedir ve Çalışma İzni çıkış tarihinden en fazla **20 gün** içerisinde Türk vatandaşının D tipi VİZE başvurusunda bulunması gerekmektedir.
4. D tipi VİZE ile Bulgaristan'a giriş yaptıktan sonra en fazla **7 gün** içerisinde Türk vatandaşı ilgili ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine 1 yıllık oturma izni başvurusunda bulunması gerekmektedir;
5. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürü 1 yıllık oturma izni başvurusunu en fazla 14 gün içerisinde neticelendirmektedir. Mücbir sebeplerden dolayı bu süre en fazla 1 ay uzatılabilmektedir;
6. Tür vatandaşının işe başladığı tarih itibarıyla en fazla **7 gün** içerisinde işverenin Genel İş Denetimi İcra Ajansını bilgilendirmesi gerekmektedir.

Türk Vatandaşlarının Bulgaristan'da Kurumsal Transfer Oturma ve Çalışma İzni Alması

Kurumsal transfer kapsamında Türkiye'deki ana şirketten Bulgaristan'daki iştirak şirketine çalışmak için görevlendirilen Türk vatandaşları için kota kuralı uygulanmamaktadır. Türk vatandaşlarının bu imkandan faydalanmaları için Kurumsal Transferle Oturma ve Çalışma İzni alması gereklidir.

Türk vatandaşına çalışma izni verilmesi için yerel işverenin, **110 leva** tutarındaki bir ücreti ödemek suretiyle, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine başvuru yapması gerekmektedir.

Kurumsal Transferle Oturma ve Çalışma İzni kapsamındaki görevler ve süreleri şunlardır:

1. Yönetici ve uzman: 3 yıla kadar;
2. Stajyerler: 1 yıla kadar.

İlk başvuru esnasında Türk vatandaşının Bulgaristan sınırları dışında bulunması gerekmektedir.

Kurumsal Transferle Oturma ve Çalışma İzni başvuru süreci:

1. İşveren, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine Kurumsal Transfer Oturma ve Çalışma İzni başvurusu yapmaktadır. İllerdeki İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Daireleri derhal elektronik ortamda başvuru formunu ve eklerini Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
2. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü ibraz edilen belgeleri inceleyip gerekli kontrolleri yaptıktan sonra başvuru tarihinden en fazla **14 gün** içinde başvuru formunu ve eklerini elektronik ortamda Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Milli Güvenlik Devlet Ajansına göndermektedir.
3. Başvuru formu ve eklerinin Bulgaristan İstihdam Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla **14 gün** içerisinde Bulgaristan İstihdam Ajansı İcra Müdürü talep edilen çalışma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
4. Başvuru formu ve eklerinin Milli Güvenlik Devlet Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla **14 gün** içerisinde Milli Güvenlik Devlet Ajansı talep edilen oturma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
5. Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Bulgaristan Milli Güvenlik Devlet Ajansı tarafından yukarıda bahsi geçen değerlendirmelerin olumlu olarak neticelenmesi durumunda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü en fazla **3 gün** içerisinde elektronik ortamda işvereni Kurumsal Transfer Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun kabul edildiğine dair bilgilendirmektedir. Aynı bilgilendirme Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı Konsolosluk Genel Müdürlüğüne de yapılmaktadır.
6. İşveren Kurumsal Transfer Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun olumlu neticelendiğine dair Türk vatandaşını bilgilendirmesi gerekmektedir ve Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğünden gelen onay tarihinden en fazla **20 gün** içerisinde Türk vatandaşının D tipi VİZE başvurusunda bulunması gerekmektedir.
7. D tipi VİZE ile Bulgaristan'a giriş yaptıktan sonra en fazla **7 gün** içerisinde Türk vatandaşı ilgili ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine aşağıdaki belgeleri ibraz etmesi gerekmektedir:
 - a. VİZE'nin yer aldığı pasaport sayfası kopyası;
 - b. Zorunlu sağlık sigortası (ikamet süresini kapsayacak şekilde);
8. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürü yukarıdaki belgelerin ibrazından sonra en fazla **3 gün** içerisinde Birleşik Oturma ve Çalışma İznini Türk vatandaşına teslim etmektedir;
9. Tür vatandaşının işe başladığı tarih itibarıyla en fazla **7 gün** içerisinde işverenin Genel İş Denetimi İcra Ajansını bilgilendirmesi gerekmektedir.

Kurumsal Transferle Oturma ve Çalışma İzninin başvuru sürecinin **3 aydan** daha uzun sürmemesi gerekmektedir. Yasal ve idari zorlukların olması durumunda bu süre en fazla **1 ay** daha uzatılabilmektedir.

Türk Vatandaşlarının Bulgaristan’da Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni Alması

Mevsimsel çalışan olarak bir Türk vatandaşı istihdam edildiğinde kota kuralı uygulanmamaktadır. Mevsimsel çalışanlara, bu imkandan faydalanmaları için Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni verilmektedir.

Türk vatandaşına çalışma izni verilmesi için yerel işverenin, **110 leva** tutarındaki bir ücreti ödemek suretiyle, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine başvuru yapması gerekmektedir.

Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni sadece tarım, ormancılık, balıkçılık, otelcilik ve restorancılık sektörlerinde istihdam edilecek kişiler için düzenlenebilmektedir.

Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni başvuru süreci şu şekildedir:

1. İşveren, bulunduğu ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni başvurusu yapmaktadır. İllerdeki İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Daireleri derhal elektronik ortamda başvuru formunu ve eklerini Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
2. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü ibraz edilen belgeleri inceleyip gerekli kontrolleri yaptıktan sonra başvuru tarihinden en fazla **14 gün** içinde başvuru formunu ve eklerini elektronik ortamda Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Milli Güvenlik Devlet Ajansına göndermektedir.
3. Başvuru formu ve eklerinin Bulgaristan İstihdam Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla **10 gün** içerisinde Bulgaristan İstihdam Ajansı İcra Müdürü talep edilen çalışma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
4. Başvuru formu ve eklerinin Milli Güvenlik Devlet Ajansına ulaştığı tarih itibarıyla en fazla **14 gün** içerisinde Milli Güvenlik Devlet Ajansı talep edilen oturma iznine ilişkin olumlu veya olumsuz değerlendirmesini elektronik ortamda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğüne göndermektedir.
5. Bulgaristan İstihdam Ajansı ve Bulgaristan Milli Güvenlik Devlet Ajansı tarafından yukarıda bahsi geçen değerlendirmelerin olumlu olarak neticelenmesi durumunda Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğü en fazla **3 gün** içerisinde elektronik ortamda işvereni Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun kabul edildiğine dair bilgilendirmektedir. Aynı bilgilendirme Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı Konsolosluk Genel Müdürlüğüne de yapılmaktadır.
6. İşveren Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni başvurusunun olumlu neticelendiğine dair Türk vatandaşını bilgilendirmesi gerekmektedir ve Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürlüğünden gelen onay tarihinden en fazla **20 gün** içerisinde Türk vatandaşının D tipi VİZE başvurusunda bulunması gerekmektedir.
7. D tipi VİZE ile Bulgaristan’a giriş yaptıktan sonra en fazla **7 gün** içerisinde Türk vatandaşı ilgili ilin İçişleri Genel Müdürlüğü Göç Dairesine aşağıdaki belgeleri ibraz etmesi gerekmektedir:

- a. VİZE'nin yer aldığı pasaport sayfası kopyası;
 - b. Zorunlu sağlık sigortası (ikamet süresini kapsayacak şekilde);
8. Bulgaristan İçişleri Bakanlığı Göç Genel Müdürü yukarıdaki belgelerin ibrazından sonra en fazla **3 gün** içerisinde Birleşik Oturma ve Çalışma İznini Türk vatandaşına teslim etmektedir;
9. Tür vatandaşının işe başladığı tarih itibarıyla en fazla **7 gün** içerisinde işverenin Genel İş Denetimi İcra Ajansını bilgilendirmesi gerekmektedir.

Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzninin başvuru sürecinin **2 aydan** daha uzun sürmemesi gerekmektedir.

İlk başvuru aşamasında Türk vatandaşının Bulgaristan sınırları dışında bulunması gerekmektedir. Mevsimsel Oturma ve Çalışma İzni süresi 12 aylık bir süre zarfında 3 ila 9 ay arasında olabilmektedir (iş sözleşmesine bağlı olarak). Son 5 yıl boyunca Bulgaristan'da mevsimsel çalışan olarak en az bir defa çalışmış olan Türk vatandaşlarına Mevsimsel Oturma ve Çalışma hızlandırılmış prosedür üzerinden verilmektedir.

Yabancıların İstihdam Edilmesi İçin Çalışma İzninin Gerekli Olmadığı Durumlar

- Ticari Denizcilik Kanunu'nun 88. maddesinde yer alan yabancılar;
- Bulgaristan'da uzun vadeli veya daimi oturma iznine sahip olan yabancılar ve onların aile mensupları;
- Sığınma ve Mülteciler Kanunu çerçevesinde, Bulgaristan'da sığınma ve uluslararası koruma hakkına sahip yabancılar;
- Bulgaristan'ın taraf olduğu ikili ya da çok taraflı sözleşmelerle çalışma izninden muaf tutulan yabancılar;
- Bulgar vatandaşlarının aile mensubu olan yabancılar;
- Uluslararası anlaşmalara göre serbest dolaşım hakkı olan AB, Avrupa Ekonomik Alanı üye ülkesi veya İsviçre Konfederasyonu vatandaşlarının aile mensupları olan yabancılar;
- Bulgaristan Cumhuriyeti'nde akredite edilmiş diplomatik, konsolosluk veya ticari temsilcilik görevlerini icra eden yabancılar ve uluslararası kuruluşların Bulgaristan temsilcileri;
- Bulgaristan Cumhuriyeti tarafından resmen akredite edilmiş yabancı basın mensupları;
- Sığınma ve Mülteciler Kanununun 29. maddesinin 3. fıkrasındaki haklardan faydalanan yabancılar;
- Bakanlar Kuruluna bağlı olan Devlet Mülteci Ajansı'nın merkezlerinde çalışmak için sığınma veya uluslararası koruma isteyen yabancılar;
- Bulgaristan'daki Yabancılar Kanununun 44a. Maddesinin 4. Fıkrasındaki haklardan faydalanan yabancılar.

2. Yatırım Teşvik Mevzuatı

Bulgaristan’da yapılan büyük çaplı yatırımlar Bulgaristan Yatırım Ajansı (<https://investbg.government.bg/>) tarafından desteklenmektedir. Yatırım Teşvikleri Kanunu’nun Uygulanmasına İlişkin Tüzük hükümlerine göre yatırımlar, belirli kriterler baz alınarak sınıflandırılmaktadır ve çeşitli desteklerden yararlanabilmektedir.

Yatırım Sınıflarını Belirleyen Kriterler

Kriter: Asgari Yatırım Değeri (Milyon euro)

Bölge veya Sektör	B Sınıf	A Sınıf
İmalat sanayi	2,5	5
İşsizlik oranı ülke ortalamasına eşit veya daha yüksek olan belediyelerde yapılan yatırımlar	1	2
Yüksek teknoloji imalat sanayi faaliyetleri: <ul style="list-style-type: none">Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı (suni veya sentetik elyaf imalatı hariç);Temel eczacılık ürünlerinin veya eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı;Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı ve onarımı;Elektrikli teçhizat imalatı ve onarımı;Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı ve onarımı;Otomobil, treyler (römork) veya yarı treyler (yarı römork) imalatı;Otomobil haricinde diğer ulaşım araçları imalatı (gemi ve tekne yapımı, bakımı, onarımı ve kurulumu hariç);Tıbbi ve dişçilik ile ilgili araç ve gereçlerin imalatı, kurulumu, bakımı ve onarımı;Metal mamul onarımı;Hava ve uzay araçlarının onarımı ve bakımı;Diğer araçların onarımı ve bakımı;Makine ve teçhizat montajı	1	2
Aşağıda verilen hizmet sektörlerinde: <ul style="list-style-type: none">Depolama ve ambarlama;Büro yönetimi ve destek faaliyetleri;Çağrı merkezleri faaliyetleri;Başka yerlerde sınıflandırılmamış diğer işletme destek hizmet faaliyetleri	0,75	1,5
Yüksek teknoloji ve bilgi yoğun hizmet sektörlerinde: <ul style="list-style-type: none">Yazılım programları yayımlanması;Bilgi teknolojilerine ilişkin faaliyetler;Bilgi hizmet faaliyetleri;Muhasebe ve denetim faaliyetleri; vergi danışmanlığı,Merkezi ofislerde mesleki faaliyetler;Mimarlık ve mühendislik faaliyetleri;AR-GE faaliyetleri;Eğitim;İnsan sağlığı hizmetleri;Yatılı bakım faaliyetleri	0,5	1

Kriter: Yaratılan İstihdam + Asgari Yatırım Değeri

Bölge veya Sektör	B Sınıfı	A Sınıfı
İmalat sanayi Genel durum	€ 1m 100 kişilik istihdam	€ 2m 150 kişilik istihdam
İşsizlik oranı ülke ortalamasına eşit veya daha yüksek olan belediyelerde yapılan yatırımlar	10 kişilik istihdam	25 kişilik istihdam
Yüksek teknoloji imalat sanayi faaliyetleri: <ul style="list-style-type: none">Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı (suni veya sentetik elyaf imalatı hariç);Temel eczacılık ürünlerinin veya eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı;Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı ve onarımı;Elektrikli teçhizat imalatı ve onarımı;Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı ve onarımı;Otomobil, treyler (römork) veya yarı treyler (yarı römork) imalatı;Otomobil haricinde diğer ulaşım araçları imalatı (gemi ve tekne yapımı, bakımı, onarımı ve kurulumu hariç);Tıbbi ve dişçilik ile ilgili araç ve gereçlerin imalatı, kurulumu, bakımı ve onarımı;Metal mamul onarımı;Hava ve uzay araçlarının onarımı ve bakımı;Diğer araçların onarımı ve bakımı;Makine ve teçhizat montajı	10 kişilik istihdam	25 kişilik istihdam
Aşağıda verilen hizmet sektörlerinde: <ul style="list-style-type: none">Depolama ve ambarlama;Büro yönetimi ve destek faaliyetleri;Çağrı merkezleri faaliyetleri;Başka yerlerde sınıflandırılmamış diğer işletme destek hizmet faaliyetleri	€ 0,25m 100 kişilik istihdam	€ 0,5m 150 kişilik istihdam
Yüksek teknoloji ve bilgi yoğun hizmet sektörlerinde: <ul style="list-style-type: none">Yazılım programları yayımlanması;Bilgi teknolojilerine ilişkin faaliyetler;Bilgi hizmet faaliyetleri;Muhasebe ve denetim faaliyetleri; vergi danışmanlığı,Merkezi ofislerde mesleki faaliyetler;Mimarlık ve mühendislik faaliyetleri;AR-GE faaliyetleri;Eğitim;İnsan sağlığı hizmetleri;Yatılı bakım faaliyetleri	25 kişilik istihdam	50 kişilik istihdam

Öncelikli Yatırım Projesi Kriterleri: Yaratılan İstihdam + Asgari Yatırım Değeri (Milyon euro)

Bölge veya Sektör	İstihdam	Yatırım Değeri
Genel durum (tüm ülke, tüm sektörler)	150	50
İmalat sanayi	150	25
İşsizlik oranı, ülke ortalamasına eşit veya daha yüksek olan belediyelerde yapılan yatırımlar	100	25
Yüksek teknoloji imalat sanayi faaliyetleri	100	15
Yüksek teknoloji hizmetleri	50	10
Sanayi bölgesi inşaatı ve bahse konu sanayi bölgesinin sanayi parkına dönüştürülmesi	15	7,5
Teknoloji parkı yapımı	50	7,5

Yatırım Teşvikleri Kanunu Çerçevesinde Sağlanan Destekler

Destek Türü	Öncelikli Yatırım Projesi	A Sınıf Yatırım	B Sınıf Yatırım
	50 Milyon Euro 50-150 Kişi İstihdam	1-5 Milyon Euro 25-150 Kişi İstihdam	0,5-2,5 Milyon Euro 10-100 Kişi İstihdam
<i>Hızlandırılmış İdari Prosedür</i>	✓	✓	✓
<i>Kamu ihalesi prosedüründen geçmeden kamuya ait gayrimenkul alma hakkı</i>	✓	✓	✓
<i>Yatırım projesi kapsamında çalışanların mesleki eğitimine ilişkin finansal destek</i>	✓	✓	✓
<i>Yeni istihdam edilen personel için işveren tarafından ödenen sigorta primlerinin iade edilmesi</i>	✓	✓	✓
<i>Özel idari hizmet</i>	✓	✓	
<i>Yatırımın yapıldığı araziye kadar olan altyapının inşaatı için finansal destek</i>	✓	✓	
<i>Kamu-özel işbirliği</i>	✓		
<i>Arazi statü değişikliğinde vergi muafiyeti</i>	✓		
<i>Düşük fiyatlarla arazi satın alımı</i>	✓		
<i>Ar-Ge faaliyetleri için sübvansiyonlar</i>	✓		

Bulgaristan İnovasyon ve Büyüme Bakanlığı'nın Yıllar İtibariyle Yatırım Destekleri İçin Bütçesi (leva):

2008	2009	2010	2011	2012	2013
19 999 646	11 702 972	2 063 276	2 500 000	4 199 991	289 620
2014	2015	2016	2017	2018	2019
1 494 2 95	3 572 718	6 085 973	7 000 000	6 199 828	8 381 484
2020	2021	2022	2023		
16 374 711	7 146 296	18 591 407	17 739 418		

Bulgaristan'da Yeni Yatırım veya İlave Yatırım Yapıldığında Yatırımın Yapıldığı Araziye Kadar Teknik Altyapının Devlet Tarafından Finansmanı

Bulgaristan devleti, ülkede yapılan yeni yatırım veya ek yatırımların ihtiyacı olan teknik altyapının inşa edilmesinde finansal destek sağlamaktadır.

Teknik altyapı nedir?

- Ulaştırma ve iletişim sistemleri: Yollar, ulaşım ağı, doğal gaz bağlantıları vs.;
- Elektrik enerjisi taşıma sistemleri;
- Su şebekeleri;
- Hidroteknik sistemler ve tesisler: barajlar, kanallar vs.

Bu finansmandan kim faydalanabilir?

- Öncelikli yatırım sertifikasına sahip olan şirketler;
- A sınıfı yatırımcı sertifikasına sahip olan şirketler;
- Bir sanayi bölgesinde gerçekleşecek 2 veya daha fazla sertifika almış yatırım projesi

Bu finansmandan faydalanmak için uyulması gereken genel şartlar

- İnşa edilecek teknik altyapıya ilişkin projenin İnovasyon ve Büyüme Bakanlığı'na ibraz edilmesi (miktar-değer hesaplaması yapılarak);
- Bahse konu projenin inşaat izni alma sürecinde kullanılan proje olması gerekmektedir;
- Bahse konu projenin teknik altyapının sahibi (genellikle yerel belediyeler veya kamuya ait diğer kuruluşlar) tarafından onaylanmış olması gerekmektedir;
- İnovasyon ve Büyüme Bakanlığı'na Çevre Bakanlığı'nın yerel birimi tarafından projeye ilişkin onayının ibrazı;
- İnovasyon ve Büyüme Bakanlığı'na yatırımcının gerçekleştirdiği proje çerçevesinde devlete, belediyelere veya çalışanlarına vadesi geçmiş borcunun bulunmadığına dair beyannamenin ibrazı;
- İnovasyon ve Büyüme Bakanlığı'na yatırımcının son 3 yılda aldığı devlet desteklerini gösteren beyannamenin ibrazı.

Finansman büyüklüğü tam olarak ne kadardır?

Finansman, Bakanlar Kurulu'nun onayladığı proje giderlerinin % 100'ünü karşılamaktadır.

Bu destekten faydalanmanın temel aşamaları

1. Yatırımcı, İnovasyon ve Büyüme Bakanlığı'na destekten faydalanmak istediğini beyan eden ve yatırım hakkında ayrıntılı bilgi veren bir başvuru ibraz eder;
2. İnovasyon ve Büyüme Bakanlığı, destekten faydalanmak isteyen yatırımcı başvurularını yatırım miktarı, talep edilen finansal destek miktarı, yüksek teknoloji üretimi/hizmeti olup olmadığı, yatırımın bulunduğu belediye, Bakanlığın destek için mevcut kaynağı vs. gibi unsurları göz önünde bulundurarak değerlendirir;
3. Bu değerlendirme neticesinde bir sıralama yapılır ve destek alacak şirketler belirlenir;

4. İnovasyon ve Büyüme Bakanı, Bakanlar Kurulu'na sıralamada belirlenen şirketlerin destekten faydalanmasını önerir;
5. Bakanlar Kurulu onayından sonra İnovasyon ve Büyüme Bakanlığı yatırımcı ve teknik altyapının sahibi (genellikle yerel belediyeler veya kamuya ait diğer kuruluşlar) ile destek sözleşmesi imzalar.

Bulgaristan'da Yeni Yatırım veya Ek Yatırım Yapıldığında İstihdam Edilen Personel için İşveren Tarafından Ödenen Sigorta Primlerinin Geri Alınması

Bulgaristan Mevzuatı, ülkede yapılan yeni yatırımlar veya ek yatırımlar için yaratılan istihdamı artırmak adına bazı fırsatlar sunmaktadır. Bunlardan biri yatırım yapan işletmelerin, yatırımın akabinde istihdam ettikleri yeni personel için işveren olarak ödedikleri sosyal ve sağlık sigortası primlerini geri alabilmeleridir. Bu fırsattan faydalanmak için uyulması gereken genel şartlar:

- Yatırımın A sınıfı, B sınıfı veya öncelikli yatırım projesi sertifikasına sahip olması;
- Yatırım sonucunda yeni istihdam yaratılması;
- Yatırım sayesinde istihdam edilecek personelin, sektör ortalaması üzerinde ücret alması;
- Yatırımcının, yatırım neticesinde yaratılan istihdam imkanlarını projenin tamamlanması itibarıyla en az 3 yıl muhafaza etmesi;
- Bahse konu sosyal sigorta giderlerine ilişkin başka bir kamu kurumundan finansman alınmamış olması.

Finansman büyüklüğü tam olarak ne kadardır?

Finansmanın azami büyüklüğü, işletmenin yatırım sayesinde istihdam ettiği personelin sayısı ve bu personel için işveren tarafından reel olarak ödenen sosyal ve sağlık sigorta primleri kadardır.

İşveren, personeli için ödediği sosyal ve sağlık sigorta primlerinin ne kadarını geri alabilmektedir?

- İşsizlik oranı ülke ortalamasının üzerinde olan belediyelerde yapılan imalat ve yüksek teknoloji üretimi/hizmeti yatırımlarında, işveren, personeli için ödediği 24 aylık sosyal ve sağlık sigorta primlerini talep edebilmektedir;
- Diğer tüm durumlarda, işveren, personeli için ödediği 12 aylık sosyal ve sağlık sigorta primlerini talep edebilmektedir.

Bu destekten faydalanan yatırımcılar için başka ne gibi yükümlülükler vardır?

- Bu destekten faydalanan büyük işletmeler yatırımlarını ve yarattıkları istihdamı en az 5 yıl devam ettirmek zorundadır;
- Bu destekten faydalanan KOBİ'ler yatırımlarını ve yarattıkları istihdamı en az 3 yıl devam ettirmek zorundadır.

Bu destekten faydalanmanın temel aşamaları:

1. Yatırımcı, İnovasyon ve Büyüme Bakanlığı'na destekten faydalanmak istediğini beyan eden ve yatırım hakkında ayrıntılı bilgi veren bir başvuru ibraz eder;
2. İnovasyon ve Büyüme Bakanlığı'na, destekten faydalanmak isteyen yatırımcı başvurularını yatırım miktarı, personele ödenen ücret, talep edilen destek miktarı, yüksek teknoloji üretimi/hizmeti olup olmadığı, yatırımın bulunduğu belediye, Bakanlığın destek için mevcut kaynağı vs. gibi unsurları göz önünde bulundurarak değerlendirir;
3. Bu değerlendirme neticesinde bir sıralama yapılır ve destek alacak şirketler belirlenir;
4. İnovasyon ve Büyüme Bakanı, Bakanlar Kurulu'na sıralamada belirlenen şirketlerin destekten faydalanmasını önerir;
5. Bakanlar Kurulu onayından sonra yatırımcı, İnovasyon ve Büyüme Bakanlığı ile destek sözleşmesi imzalar.

Örnek: 800 leva brüt ücret alan bir çalışan için bir işveren yaklaşık 146,88 leva sağlık ve sosyal sigorta primi ödemek zorundadır (her iş kategorisine göre sosyal sigorta primleri değişmektedir). İşsizlik oranı ülke ortalamasının üzerinde olan bir belediyede 100 kişiye istihdam sağlayan bir imalat yatırımında, işverenin 24 aylık sigorta giderleri:

100 (çalışan sayısı) x **146,88** (sigorta giderleri) x 24 (ay) = 352 512 leva (**180 122** euro)

Bulgaristan'da Yeni Yatırım veya Ek Yatırım Yapıldığında Çalışanların Mesleki Yeterlilik Eğitimine Devlet Tarafından Finansman Sağlanması

Bulgaristan devleti, ülkede yapılan yeni yatırım veya ek yatırımların ihtiyaç duyduğu eğitimli personelin sağlanmasına yönelik finansal destek vermektedir.

Bu finansmandan kim faydalanabilir:

- Öncelikli yatırım sertifikasına sahip olan şirketler;
- A sınıfı yatırımcı sertifikasına sahip olan şirketler;
- B sınıfı yatırımcı sertifikasına sahip olan şirketler.

Bu finansmandan faydalanabilmek için aşağıdaki şartlardan en az birine uyulması gerekiyor:

- Yatırımın yüksek teknoloji imalat sanayi faaliyetlerine yönelik olması:
 - Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı (suni veya sentetik elyaf imalatı hariç);
 - Temel eczacılık ürünlerinin veya eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı;
 - Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı; elektronik veya optik ekipmanların onarımı; sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu;
 - Elektrikli teçhizat imalatı; elektrikli ekipmanların onarımı; sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu;
 - Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı; makinelerin onarımı; sanayi makine ve ekipmanlarının kurulumu;

T.C. Sofya Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği

- Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) veya yarı treyler (yarı römork) imalatı, kurulumu, bakımı ve onarımı; diğer ulaşım araçları imalatı, kurulumu, bakımı ve onarımı (gemi ve tekne yapımı, bakımı, onarımı ve kurulumu hariç);
- Tıbbi ve dişçilik ile ilgili araç ve gereçlerin imalatı, kurulumu, bakımı ve onarımı.
- Yatırımın yüksek teknoloji hizmetlerine yönelik olması:
 - Yazılım programları yayımlanması; bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faaliyetler; bilgi hizmet faaliyetleri;
 - Muhasebe, defter tutma ve denetim faaliyetleri; vergi danışmanlığı;
 - İdare merkezi faaliyetleri; idari danışmanlık faaliyetleri; mimarlık ve mühendislik faaliyetleri; teknik test ve analiz faaliyetleri; bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetleri;
 - Eğitim;
 - İnsan sağlığı hizmetleri ve yatılı bakım faaliyetleri
- Yatırımın İşsizlik oranı ülke ortalamasına eşit veya daha yüksek olan belediyelerde yapılmış olması

Yaratılan İstihdama İlişkin Karşılanması Gereken Şartlar:

- Yatırım projesi neticesinde yeni istihdam yaratılması;
- Çalışanların, yatırım projesinin tamamlanmasının ardından en geç 3 yıl içinde istihdam edilmeleri;

Finansman büyüklüğü tam olarak ne kadardır?

- Finansman, Bakanlar Kurulu'nun onayladığı proje giderlerinin % 100'ünü karşılamaktadır.

Çalışanların mesleki yeterlilik eğitimini kim verebilir?

- Çalışanlara mesleki yeterlilik eğitimi, bir eğitim kurumu tarafından olduğu gibi yatırımcı tarafından da verilebilir. (en az 30 kişinin (stajyerler dahil) eğitim görmesi gerekmektedir)

Bu destekten faydalanmanın temel aşamaları:

1. Yatırımcı, İnovasyon ve Büyüme Bakanlığı'na destekten faydalanmak istediğini beyan eden, yatırım hakkında ayrıntılı bilgi veren ve mesleki yeterlilik eğitim projesini içeren bir başvuru ibraz eder;
2. İnovasyon ve Büyüme Bakanlığı, destekten faydalanmak isteyen yatırımcı başvurularını yatırım miktarı, talep edilen finansal destek miktarı, mesleki yeterlilik eğitim kalitesi, yüksek teknoloji üretimi/hizmeti olup olmadığı, yatırımın bulunduğu belediye, Bakanlığın destek için mevcut kaynağı vs. gibi unsurları göz önünde bulundurarak değerlendirir;
3. Bu değerlendirme neticesinde bir sıralama yapılır ve destek alacak şirketler belirlenir;
4. İnovasyon ve Büyüme Bakanı, Bakanlar Kurulu'na sıralamada belirlenen şirketlerin destekten faydalanmasını önerir;

Bakanlar Kurulu onayından sonra İnovasyon ve Büyüme Bakanlığı ve yatırımcı arasında destek sözleşmesi imzalanır.

Yatırım Yoluyla Bulgaristan Vatandaşlığı Alma İmkani

Bir yabancı Yatırım Teşvikleri Kanunu çerçevesinde sertifika almış bir projeyi gerçekleştirmek için daimi oturma izni alma hakkı vardır. Ancak bir yabancı Yatırım Teşvikleri Kanunu çerçevesinde sertifika almış bir projeyi gerçekleştirmek için vatandaşlık alma hakkı Bulgaristan Meclisi tarafından 01.04.2022 tarihi itibarıyla sonlandırılmıştır.

Yatırımcı şirket temsilcilerinden daimi oturma izni alma hakkından kim faydalanabilir?

1. Bulgar şirketinde en az % 50 pay veya hisse sahibi olan ortaklar;
2. Bulgaristan Ticaret Siciline kayıtlı olan şirket müdürleri veya temsilcileri;
3. Yatırımın Ar-Ge, üretim, pazarlama veya başka temel bir bölümünde görev almak ve/veya kontrol amaçlı istihdam edilen çalışanlar (iş sözleşmesi aracılığı ile).

Yatırımcı şirket adına bu imkandan kaç kişi faydalanabilir?

1. Yatırımın tamamlanmasına kadar – 3 kişi;
2. Yatırımın tamamlanmasından sonra – 8 kişi.

Yatırımları Teşvik Kanunu, Yatırımları Teşvik Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik vb. mevzuata İngilizce olarak aşağıdaki linkten ulaşmak mümkündür:

<https://investbg.government.bg/about-the-investor/>

Diğer taraftan, Bulgaristan KOBİ Teşvik Ajansı da sınırlı imkanlarda küçük ve orta ölçekli işletmelere destek sunmaktadır. İstikrarlı ekonomik büyümenin sağlanması, Bulgar firmaların rekabet gücü ile girişimcilik kabiliyetinin artırılması, yüksek teknoloji ve inovasyona dayanan üretimin desteklenmesi, kamu-özel işbirliğinin geliştirilmesi hedeflerine ulaşılması için Ajans, küçük ve orta büyüklükteki işletmelere bilgi sağlamakta, faaliyette buldukları ortamın iyileştirilmesi için bu ortama etki eden faktörleri analiz etmekte, eğitim ve seminerler düzenlemekte, yurt içi ve yurt dışından yatırımlar çekmek için çalışmakta, uygulamaya dönük AR-GE faaliyetlerini teşvik etmekte, inovasyon finansmanı kapsamında özel sermayenin çekilebilmesi için uygun ortam yaratmakta, KOBİ'leri destekleyen yerel ve yabancı kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliğini geliştirmekte, şirketlerin ihraç durumlarının iyileştirmelerini desteklemekte ve uluslararası işbirliklerini teşvik etmektedir.

Ayrıca kendi çalışma alanları içerisindeki AB operasyonel programlarının uygulayıcısı konumundadır. İnternet adresi: <https://www.sme.government.bg/en/>

C. BULGARİSTAN'DAKİ TÜRK YATIRIMLARI

1. Önde Gelen Yatırımlar ve Sektörler Hakkında Bilgilendirme

Bulgaristan Merkez Bankası'nın resmi verilerine göre Türkiye, 2023 yılı yabancı yatırımcı ülke sıralamasında 1.243 milyon euro büyüklüğündeki birikimli yatırımlarıyla 13'ncü sırada yer almaktadır. Ancak, Hollanda sermayesi görünen Bulgaristan'daki en büyük Türk yatırımı olan Şişecam örneğinde olduğu gibi, bazı Türk yatırımları başka ülkeler üzerinden yapıldığı için ülkemizin yatırım rakamını etkilememektedir.

Bu nedenle, Bulgaristan'daki Türk yatırımlarının resmi rakamların oldukça üzerinde olduğu ve toplam 2,7 milyar euro seviyesine ulaştığı düşünülmektedir. Bulgaristan'da önemli yatırımcı konumunda faal durumda bulunan 70 adet Türk firması mevcuttur. Türk firmaları tarafından 15 binden fazla kişi istihdam edilmektedir.

Bulgaristan'da belli başlı Türk yatırımları şöyledir:

Şişecam: Tırговиşte'de bulunan Şişecam'ın cam kompleksinde cam ev eşyası, düz cam, ayna, beyaz eşya camı, otomotiv camı üretilmektedir. Şişecam, 600 milyon euro yatırım ile Bulgaristan'daki en büyük Türk şirketi olup, 3.400 kişi istihdam etmektedir. Paşabahçe Bulgaristan fabrikası firmanın toplam üretiminin %28'ini gerçekleştirmektedir. Şişecam grubu bünyesinde Türkiye'den sonra en çok otocam üretimi Bulgaristan fabrikasında gerçekleştirilmektedir.

Alcomet: Alcomet firması Bulgaristan'ın liman kenti Varna'ya yaklaşık 100 km uzaklıktaki Şumnu kentinde bulunmaktadır. Fabrika, 370 bin metrekare alan üzerine kuruludur. Metalürji sanayisinde 40 yıldan fazla tecrübesi ile Alcomet Bulgaristan'da en büyük alüminyum hadde ve ekstrüzyon mamul üreticisidir. Mutfak folyosu, yağlı, teknik ve ambalaj folyoları, alüminyum levha ve şeritler, standart ve müşteri çizimine göre üretilen özel profiller üretmektedirler. Üretimin neredeyse tamamı Avrupa ve Amerika'ya ihraç edilmektedir. Alcomet tesisinde dökümhane, haddehane, ekstrüzyon ve mekanik profil işleme bölümleri bulunmaktadır. Şirkette çalışan sayısı 1.200'ün üzerindedir. 2023 yılı cirosu ise 355 milyon eurodur.

Sark Bulgaria (Sarkuysan): 2017 yılında 20 milyon euro yatırım ile kurulan Sark Bulgaria şirketi 2019 yılı Mayıs ayında faaliyete başlamıştır. 70 bin dönüm üzerine kurulu 12 bin m² kapalı alana sahip fabrikada 73 kişi çalışmaktadır. Yıllık 10 bin ton bakır tel üretim kapasitesi bulunan firma, bakır tel üretiminde ana girdisinin tamamını Türkiye'den ithal eden Sark Bulgaria, üretiminin %80'ini ihraç etmektedir.

Enpay Trafo: Enpay Trafo 1978 yılında Kocaeli'nde kurduğu fabrika ile trafo komponentleri üretimine başlamıştır. 2005 yılında Slovakya'da, 2010 yılında Hindistan'da faaliyete başlayan firma 2017 yılında Bulgaristan fabrikasında imalata başlamıştır. Bugün 50'den fazla ülkeye ihracat yapan firma sektöründe Avrupa pazarında ilk 3'te yer almaktadır. 10 milyon euro yatırım ile 2017 yılı sonunda faaliyete başlayan Bulgaristan fabrikasında gerçekleştirdiği üretimin %80'ini başta Avrupa olmak üzere ABD, Meksika'ya ihraç etmektedir.

Techno-Aktaş AD: Türkiye'deki Aktaş Holding'in Bulgaristan'daki yatırımı olup Filibe şehrinde 2007 yılında kurulmuş ve Mayıs 2008'de üretime başlamıştır. 4.500 metrekare kapalı alanda taşıt araçları için süspansiyon üretimi yapmaktadır.

Sarten Bulgaria Ltd: Tekirdağ Çorlu merkezli Sarten Ambalaj San. A.Ş.'nin Bulgaristan'daki uzantısı olan Sarten Bulgaria Ltd., Plevne'de 2002 senesinde faaliyete geçmiştir. Fabrikada yiyecek ve kimya endüstrileri için metal kutu üretimi yapılmaktadır. 2020 yılında Sarten, 1960 yılında Bulgaristan'ın Lyaskovets kasabasında kurulan Fabrika Metal Ambalaj şirketini satın alarak Bulgaristan'daki ikinci, yurtdışında ise dördüncü fabrikasını çalıştırmıştır. Bu anlaşma ile Avrupa'da metal ambalajda daha güçlü bir konuma gelmeyi amaçlayan Sarten, toplamda 20 fabrikayla ürün gamını genişletmeyi hedeflemektedir.

Teklas: Gebze Kocaeli merkezli Teklas Kauçuk Sanayii A.Ş.'nin Teklas Bulgaria olarak Kırcaali şehrinde 2004 yılında kurulup 15 Ekim 2011 tarihinde hizmete girmiş karayolu taşıt araçları için soğutma ısıtma devresi hortumları, sızdırmazlık parçaları üretimi yapan tesisidir. Teklas Bulgaria'nın halihazırda Kırcaali'de 3, Koşukavak'ta 1, Vratsa'da 1 olmak üzere toplam 5 fabrikası bulunmaktadır. Teklas, yaklaşık 3 bin kişiye istihdam sağlamaktadır. Kırcaali, Koşukavak ve Vratsa'daki tesislerin inşası için Yatırım Teşvik Yasası kapsamında İnovasyon ve Büyüme Bakanlığı'na bağlı Bulgaristan Yatırım Ajansı'ndan (2016, 2017, 2019 ve 2021 yıllarında) toplam dört "A" sınıf yatırım sertifikası almıştır. 2022'deki en önemli yatırım projeleri için Sürdürülebilir İş kategorisinde ödül alan üç şirket arasındadır.

Odelo Bulgaria: Bayraktarlar Holding'in bir parçası olan Odelo Bulgaria 2018 yılında Filibe'nin Trakya Ekonomi Bölgesi'nde 90 dönüm arazi satın alarak yatırımına başlamıştır. Bulgaristan Yatırım Ajansı'ndan A Sınıf Yatırımcı Sertifikası alan şirketin toplam yatırım bedeli 37 milyon eurodur. Otomobil aydınlatma aksamaları üreten firmanın üretim tesisi 2019 yılında faaliyete geçmiştir. 2022 yılında faaliyete geçen ikinci fabrika mevcut fabrikanın olduğu bölgede 12.000 metrekarelik bir alanda yer almaktadır. Odelo Bulgaria'nın Sofya'da bir AR-GE merkezi faaliyete başlamıştır. Firmanın 2022 yılı cirosu yaklaşık 54 milyon eurodur.

Perfektüp: İstanbul merkezli Türk şirketler grubu Bell Holding'in Eski Zağra'daki alüminyum tüp üretim tesisi olarak 8 Ekim 2012 tarihinde faaliyete geçmiştir. Şirketin ilk yatırım bedeli 3,5 milyon eurodur. 2018 yılında ek hat yatırımı yaparak üretim kapasitesini artırmıştır. Perfektüp ağırlıklı olarak ecza ve kozmetik sektörlerinde kullanılan alüminyum tüpleri üretmektedir.

Standard Profil: Şirketin Bulgaristan fabrikası, 9.720 m²'si kapalı olmak üzere 50.000 m² alanda Eski Zağra'da 2005 yılında üretime başlamıştır. Toplam yatırım değeri 10,5 milyon euro olan ve sızdırmazlık profili üreten yeni tesisi ise Mayıs 2015'te açılmıştır.

Nursan Otomotiv Ltd: 2002 yılından beri Burgaz Belediye sınırları içerisindeki Lyulyakovo köyünde 7.000 m² alanda binek otomobilleri, hafif ve ağır ticari araçlar için kablo sistemleri ve akü kabloları üretmekte ve pek çok ülkeye ihracat gerçekleştirmektedir.

Akgün Seramik: 2016 yılı başında Türk Akgün Grubu, Bulgaristan'da Novi Pazar'daki fayans fabrikasını satın almıştır. Türk stratejik yatırımcı tarafından fabrikanın satın alınması sayesinde,

daha önce kapalı olan tesis yeniden faaliyete başlamıştır. “Dura-Tiles” markasıyla seramik üretiminde Bulgaristan pazarında %10 paya sahip olan firma, Bulgaristan'ın en büyük üç seramik üreticisi arasında yer almaktadır.

Spinner Bulgaria: %50 Türk, %50 Alman sermayeli olan Spinner Bulgaria şirketi 2018 yılında Filibe'nin Trakya Ekonomi Bölgesi'nde arazi satın alarak yatırımına başlamıştır. Toplam 5 milyon euroluk yatırım yapan şirket CNC Takım Tezgâhları üretimi gerçekleştirmektedir.

Smart Grup: Smart Group'un bir parçası olarak Smart Energy Grup AŞ şirketi yenilenebilir enerji kaynaklarına, özellikle de güneş enerjisi odaklı üretime yatırımlar yaparak büyümektedir. Rakovskovo/Burgaz, Mokrishte/Pazarcık, Smirnenski/Razgrad, Boynitza/Vidin, Stambolovo/Hasköy, Milkovitsa/Plevne, Cherni Vrah/Burgaz gibi Bulgaristan'ın çeşitli yerlerinde kurmuş olduğu enerji üretim tesisleri mevcuttur. Bulgaristan'da mevcut yatırımını 24 MW, devam eden yatırımını ise 39 MW'tır. Diğer taraftan, 1.000 MW üstünde proje gerçekleştirmiştir. Şirket, elektrik ticareti (iç piyasa-ithalat-ihracat) için lisans almış bulunmaktadır. Smart Grup'un bir diğer parçası olan Smart Development Partners şirketinin emlak piyasasında arazi alım-satımı, proje geliştirme, imar, inşaat, yap-sat ve yap-işlet modelleriyle ofis, lojistik ve konut alanında birçok projesi mevcuttur.

Milat Carpet Bulgaria: Gaziantep'te halı üretimi yapan Milat Halı Sanayi ve Ticaret A.Ş. 2019 yılında Bulgaristan'ın İslimiye şehrinde mevcut bir halı fabrikasını satın almıştır. Halı fabrikasına 5 milyon euro yatırım yapan Milat Carpet Bulgaria halihazırda yaklaşık 160 kişi çalıştırmaktadır.

First Dialysis Services Bulgaria EAD: Filibe, Montana ve Pazarcık şehirlerinde diyaliz merkezi işletmektedir.

Eczacıbaşı-Monrol: 2012 yılı başında Monrol Bulgaria firmasının oluşturulması sonrasında Nisan 2012'de Lyulin belgesi sınırları içerisindeki Bansko yolu üzerinde 5.500 m² arsa satın alınması ile Bulgaristan Radyofarmasötik Üretim Tesisi projesi başlamıştır. Bu tesiste kanser teşhisinde kullanılan Pozitron Emisyon Tomografisi (PET) cihazlarının çalışabilmesi için gerekli olan bir görüntüleme ilacı olan MON-FDG üretilmekte ve Bulgaristan'da bu alandaki ilk tesis olmuştur.

Acıbadem City Clinic: 2016 yılında sağlık sektöründe tek yabancı yatırım olan Tokuda Hastanesi, Acıbadem tarafından satın alınarak bir başka özel hastane olan City Clinic ile Acıbadem City Clinic adı altında birleştirilmiştir. Bu şekilde Acıbadem grubu Bulgaristan sağlık sektörünün en büyük özel yatırımcısı olmuştur.

Alcao: Altınmarka, Filibe bölgesinde tescil edilen iştiraki Alcao ile Bulgaristan'a giriş yapmıştır. Şirket kakao ve çikolata ürünleri üretimi ve hammadde ithalatı alanlarında faaliyet göstermektedir.

Penta Glass: Türkiye'deki Dupleks Glass'ın Bulgaristan yatırımı olan Penta Glass, Svilengrad şehrinde 2016 yılında kurulmuştur. Ticari araç lamine ön cam üretimi yapmaktadır ve yatırım büyüklüğü 9 milyon eurodur.

Bulgaristan'da Türk sermayeli **D Commerce Bank** ile **Ziraat Bankası**'nın Sofya Şubesi faaliyet göstermektedir. Ziraat Bankası'nın Sofya, Filibe, Varna, Kırcaali ve Burgaz kentlerinde beş şubesi bulunmaktadır. D Commerce Bank'ın ülke çapında yaklaşık 40 şubesi mevcuttur.

Sofya ve Filibe'de 4 yıldızlı Türk sermayeli **Princess otelleri** faaliyette bulunmaktadır. Söz konusu otellerin işletmesini **Ramada** firması üstlenmiştir.

İstanbul Hadımköy merkezli lastik servis makinaları ve hidrolik kriko üreticisi **Atek Makina**'nın Filibe kentinde açmış olduğu mağazasının yanı sıra yine aynı şehirde otel yatırımı da bulunmaktadır. Atek Makina yatırımı **City Hotel**'in açılışı 2012 yılında yapılmıştır.

Bulgaristan'ın gözde kayak merkezlerinden Bansko'da kurulu **Regnum Otel**, Öztürk Şirketler Grubu'na bağlı Regnum Türkiye Gayrimenkul Geliştirme Şirketi'nin Bulgaristan'daki uzantısı olarak kurulmuş olan Regnum-Bulgaria tarafından işletilmektedir.

Diğer başlıca Türk yatırımları ise şu biçimde sıralanabilir: Elektronik ev eşyaları yedek parça üretimi sanayinde faaliyet gösteren **Mikro-Ak**, İstanbul merkezli **Hayat Holding** bünyesindeki temizlik ve hijyen ürünleri şirketi Hayat Kimya'nın Bulgaristan uzantısı Varna merkezli Hayat-Bulgaria, ağaç ürünleri imalatı yapan Kastamonu Entegre, **Şahinler**'in Kırcaali'deki tekstil fabrikası, ilaç sektöründe Ulkar Holding bünyesindeki Düzce merkezli Nobelfarma İlaç Sanayii ve Ticaret A.Ş.'nin Bulgaristan uzantısı **Nobel-Pharma Bulgaria** v.b.

Altınbaş, Beko, Bingo, Çilek Mobilya, Dimes, Ece, Efe Rakı, Efes Pilsen, Ege Seramik, English Home, Eti, Familia, Gala Mobilya, Golden Rose, Homage, Anadolu Isuzu, İstikbal, İşbir Yatak, Koska Helva, LC Waikiki, Manolya, Model Tasarım, Molfix, Ozzo, Razgat Classic, Selimoğlu, Selpak, Şölen, Taç, Tayaş, Temsa, Ülker, Vitra, Yataş, Yatsan ve Yeni Rakı Bulgaristan pazarında pazar payı olan belli başlı Türk markalarıdır.

2. Türk Yatırımcıların Karşılaştıkları Sorunlar

Türk yatırımcıları Bulgaristan'da zaman içerisinde değişen çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Uzun zamandır süregelen iki genel nitelikli sorun Türk firmalarının Bulgaristan'daki faaliyetlerini zorlaştırmaktadır:

1) Vize

Bulgaristan'ın uyguladığı vize işlemleri ile ilgili sorunlar sıklıkla yaşanmaktadır. Türk iş adamlarının bu ülkeye yaptığı kısa süreli iş ziyaretleri için vize bedelinin diğer bölge ülkelerine kıyasla yüksek olması ve başvuru tarihi ile vize işleminin neticelenmesi arasındaki sürenin uzunluğu bu sorunların başında gelmektedir.

2) Nitelikli İşgücü Transferinde Karşılaşılan Sorunlar

Bulgaristan'da nüfus azalmakta ve yaşlanmaktadır. Ayrıca AB üyeliği ile birlikte birçok nitelikli Bulgar AB üyesi ülkelere göç etmiştir. Bu ve başka diğer nedenlerden ötürü Bulgaristan'da birçok sektörde nitelikli ve niteliksiz işgücü eksikliği bulunmaktadır. Bu kapsamda, Bulgaristan'daki Türk firmaların karşılaştığı en büyük sorunlar kalifiye personel bulma ve Türkiye'den işçi transferinde yaşanan güçlüklerdir. Türkiye dahil olmak üzere AB üyesi olmayan üçüncü ülkelere nitelikli personel transferi birçok sıkı kural ve prosedürlerin

tamamlanmasına bağlıdır. İlk başta dikkat edilmesi gereken kural 1/5 (KOBİ'lerde 1/3) kotasıdır. Şöyle ki, çalıştırılan sigortalı her 5 (KOBİ'lerde 3) Bulgar çalışan başına ancak bir yabancı personel getirilmesine izin verilmektedir. Bu kişinin getirilmesi de ancak bu işte çalışacak bir Bulgar personelin temin edilememesinin kanıtlanmasına (gazete ilanları, personel aranması vs. gibi yollarla) bağlıdır.

Vize ve nitelikli işgücü transferine ilişkin sıkıntılar ilgili kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları nezdinde her fırsatta dile getirilmekte, sorunların çözümüne ilişkin destek talep edilmektedir.

D. BULGARİSTAN'DAKİ DİĞER ÜLKELERİN YATIRIMLARI

Bulgaristan'a En Çok Yatırım Yapan İlk 20 Ülkenin 2021-2023 Döneminde Yıllık Yatırımları ve 2023 Yılı İtibariyle Bulgaristan'daki Birikimli Yatırımları (Milyon Euro)

Ülke	2021	2022	2023	2023 İtibariyle Birikimli DYY	Pay	2023'te Yıllık Değişim (%)
Toplam	1 517	2 631	3 619	56 059	100,0%	37,6%
1 Hollanda	-101	156	438	7 177	12,8%	181,4%
2 Avusturya	284	477	458	4 748	8,5%	-3,8%
3 Almanya	275	225	92	4 218	7,5%	-59,2%
4 İsviçre	-227	479	804	4 046	7,2%	67,7%
5 Yunanistan	214	-22	61	3 570	6,4%	-374,3%
6 Belçika	232	149	362	3 369	6,0%	142,4%
7 İtalya	225	203	164	3 255	5,8%	-19,0%
8 Lüksemburg	585	-108	172	3 048	5,4%	-259,3%
9 Kıbrıs	-12	308	112	2 738	4,9%	-63,5%
10 Macaristan	223	215	355	2 394	4,3%	64,8%
11 İngiltere	-15	-102	-24	2 385	4,3%	-76,5%
12 Rusya	-277	-82	158	1 760	3,1%	-292,9%
13 Türkiye	76	33	91	1 243	2,2%	180,1%
14 Fransa	45	210	18	1 186	2,1%	-91,6%
15 Malta	-13	155	127	891	1,6%	-18,4%
16 İspanya	-71	-16	-17	837	1,5%	7,0%
17 İrlanda	30	-22	-7	788	1,4%	-70,9%
18 ABD	-37	29	10	772	1,4%	-64,9%
19 İngiliz Virjin Adaları	-13	125	-85	687	1,2%	-168,1%
20 İsveç	106	25	48	604	1,1%	95,9%
İlk 20 Toplamı	1 529	2 436	3 337	49 713	88,7%	37,0%

Kaynak: Bulgaristan Merkez Bankası

Bulgaristan'a 2023'te yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımları (DYY) tutarı bir önceki yıla göre %37,6 oranında artarak 3.619 milyon euro olmuştur. Bulgaristan Merkez Bankası 2023 yılı itibariyle ülkedeki birikimli yabancı yatırımları 56,1 milyar euro olarak açıklamıştır. Tablodan görüleceği üzere, 2023 yılında birikimli yatırımlar sıralamasında ilk beş ülke sırasıyla Hollanda, Avusturya, Almanya, İsviçre ve Yunanistan'dır. Ülkemiz 2023 yılı sıralamasında 13'üncü sırada yer almaktadır. Diğer taraftan, Bulgaristan'daki en büyük Türk yatırımı olan Şişecam, Türk sermayeli Hollanda şirketi olarak Bulgaristan'a giriş yaptığı için sıralamada Türkiye'nin değil Hollanda'nın rakamını etkilemektedir.

E. YATIRIMCILAR İÇİN YARARLI BİLGİLER

1. Faydalı Linkler

Ulusal İstatistik Enstitüsü: <http://www.nsi.bg/en>

Bulgaristan Merkez Bankası: <https://www.bnb.bg/index.htm?toLang= EN>

Maliye Bakanlığı: <http://www.minfin.bg/en/>

Gümrükler Ajansı: <https://customs.bg/wps/portal/agency-en/home>

Ekonomi ve Sanayi Bakanlığı: <http://www.mi.government.bg/en>

İnovasyon ve Büyüme Bakanlığı: <https://www.mig.government.bg/en>

Enerji Bakanlığı: <http://www.me.government.bg/en>

Tarım ve Gıda Bakanlığı: <https://www.mzh.government.bg/en/>

Bulgaristan Yatırımlar Ajansı: <https://investbg.government.bg/>

Bulgaristan Patent Ofisi: <https://www.bpo.bg/en/home>

Parlamento: <http://www.parliament.bg/en>

Uluslararası Karayolu Taşımacıları Derneği – AEBTRİ:

http://www.aebtri.com/Default_en.aspx

Bulgaristan Ticaret ve Sanayi Odası: <https://www.bcci.bg/en.html>

Bulgaristan Sanayi Odası: <https://en.bia-bg.com/>

Bulgaristan İnşaat Odası: <http://ksb.bg/en/>

Bulgaristan İşverenler ve Sanayiciler Konfederasyonu: <http://krib.bg/en/>

Bulgaristan Menkul Kıymetler Borsası: <http://www.bse-sofia.bg/>

Bulgaristan Bilgi Teknolojileri Derneği: http://www.bait.bg/home?set_language=en

Piyasa Ekonomisi Enstitüsü: <http://ime.bg/en/>

BTA Bulgaristan Haber Ajansı: <https://bta.bg/en>

24 Chasa Gazetesi: <http://www.24chasa.bg/>

Capital Gazetesi: <https://www.capital.bg/>